1925

ÁPRILIS

PERISZKOP

SZERKESZTI: SZÁNTÓ GYÖRGY

ERDÉLYI HITELBANK

RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

ARAD

EZELŐTT

ARADI ELSŐ TAKARÉKPÉNZTÁR

ALAPITTATOTT

1840

FIÓK:

BRASSÓ

SÜRGÖNYCIM: „PRIMUS"

GYAPJUIPAR R. T.
TIMIȘOARA

Gyapjumosóda, gyapjufésülde, kamgarn, vigogne-szövőde, takács-műhelyek, műgyapjugyár, apretura, festőde.

Kötött és szövöttárugyár
1500 munkást foglalkoztat. ✣ ✣ Saját konfekció és juhtenyésztés

Gyümölcs- és főzelékkonzervek,
marmelád és gyümölcsjamek, valamint
kétszersültek, kenyér és baby-dara az
élelmiszeripar legtáplálóbb készítményei

Elapra való hivatkozással kérjen ajánlatot a Temesvári Műmalom rt. Ipartelepeiből

Kissling Rudolf és Fiai R. T.

Timisoara

Iparművészeti intézet:
Világitótestek minden stilusban, lakásberendezések, szinházak, kastélyok, templomok, hajók és vasuti világitások részére.

Kivánatra szivesen ajánlatokkal állunk rendelkezésre, akár adott, akár saját vázlatainkkal. ♦♦♦♦♦

Gyár és központi iroda: Timisoara
Strada General Joffre No. 9.

Erdélyi Hitelbank Részvénytársaság (ezelőtt Aradi Első Takarékpénztár) zárszámadása az 1924. évről.

Mérleg-számla 1924. évről

VAGYON	Lei	b.	Lei	b.	TEHER	Lei	b.	Lei	b.
Pénztárkészlet készpénzben, külföldi pénznemekben és szelvényekben			10,617.401	28	Részvénytőke			20,000.000	—
Intézeteknél elhelyezett tőke			31,010.844	21	Tartalékalap			5,000.000	—
Váltótárca			35,968.532	53	Kétes követelések tartaléka			1,000.000	—
Vállalati részvényérdekeltség és más értékpapirok			11,771.401	14	Nyugdijalap			1,259.107	70
Jelzálogkölcsönök			1,448.292	09	Betétek könyvecskére és folyószámlára			141,726.104	57
Adósok			138,550.314	58	Hitelezők			49,016.838	61
Szavatosságok			18,110.640	—	Fel nem vett osztalékok			41.273	75
Ingatlanok:					Szavatosságok			18,110.640	—
Intézeti székház és a Str. Eminescu 2. sz. bérház			250.000	—	Átmeneti tételek			5,257.655	57
					Nyereség:				
					Előhozat 1923. évről	456.587	09		
					1924. évi tiszta nyereség	5,859.218	84	6,315.805	93
			247,727.425	83				247,727.425	83

Veszteség- és nyereség-számla 1924. évről

TARTOZIK	Lei	b.	Lei	b.	KÖVETEL	Lei	b.	Lei	b.
Tisztviselők fizetése			6,158.116	89	Nyereség-áthozat az 1923. évről			456.587	09
Üzleti költségek			2,839.528	67	Tiszta kamat- és jutalék-jövedelmek			14,176.062	74
Adók			2,273.780	84	Nyereség devizákon és külföldi pénzeken			3,353.855	—
Kétes követelések tartalékolva az adótörvény 32. szakasza szerint			1,000.000	—	Ingatlanok jövedelmei			600.727	50
Nyereség:									
Előhozat 1925. évről	456.587	09							
1924. évi tiszta nyereség	5,859.218	84	6,315.805	93					
			18,587.232	33				18,587.232	33

Arad, 1924. évi december hó 31-én.

AZ IGAZGATÓSÁG:

Iltói Adler Andor, alelnök — *Dr Bogdan Virgil*, — *Fejér Gábor*, vezérigazgató — *Löwenbach Alfréd*, — *Tedeschi Victor*, — *Zima Tibor*.

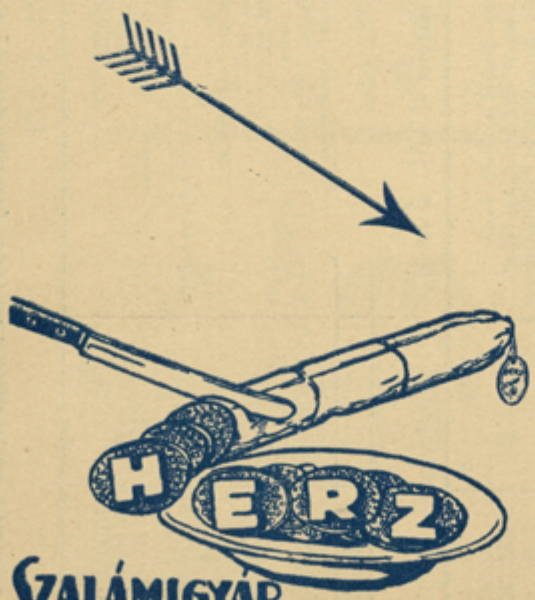
Ezen mérleg-, veszteség- és nyereség-számlát a fő- és mellékkönyvekkel, valamint a leltárakkal összeegyeztettük és mindent helyesnek és tökéletesen rendben levőnek találtuk.

Arad, 1925. évi március hó 9-én.

A FELÜGYELŐ-BIZOTTSÁG:

Braun Mór, elnök — *Achsenfeld Jaques*, — *Bódi Bódog*, — *Maresch Gyula*, — *Popovici Virgil*, — *Trimbiționi Traian*.

SZALÁMIGYÁR
TIMIȘOARA

Mechanikai
hordógyár
és famegmunkáló R.T.

Fabrica
mechanica pentru construirea de butoae si prelucrarea lemnului S. A.

Timisoara IV., Str. Müller Guttenbrun 51
(Bégajobbsor)

Telefon 12-36

PERISZKOP

SZERKESZTI: SZÁNTÓ GYÖRGY

A HAVI SZEMLE UJ TIPUSA

Budapesti szerkesztő:
SZÉLPÁL ÁRPÁD

Szlovenszkói szerkesztő:
FÁBRY ZOLTÁN

Művészeti vezető:
PÁL ISTVÁN

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Arad, România, Piata Catedralei No. 5.

Egyes szám ára: Romániában 60 lei, Magyarországon 30.000 korona, Csehszlovákiában 12 ck., Jugoszláviában 25 dinár, Ausztriában 30.000 osztrák korona, Németországban 1·50 *M*, Amerikában 50 cent. Előfizetési dij félévre 300 lei, 150,000 magyar korona, 65 ck., 120 dinár, 150.000 o. k., 8 *M*, 2·50 *pf.*

Készült Oradea-Mare, Sonnenfeld Adolf R. T. Grafikai műintézetében.

TARTALOM:

Sebessi Ernő: Vizió a hegyen. (Novella).
Fábry Zoltán: Földes Sándor. (Tanulmány).
Földes Sándor: A parancsnoki hid. (Drámai kisérlet).
Paul Neubauer: Vorfrühling. (Vers).
Interwall. (Vers).
D. Solomko: Az oroszok uj szinpada.
Reinhardt és az angol szinpad.
Karl Kimmel: Blech.
Móric Miklós: Gazdaságnélküli társadalom.
Guilleaumme Apollinaire: Henri Rousseauról. Forditotta Pál István.
Szélpál Árpád: Foglyok. (Vers).
Arthur Korn: Analitikus és utopisztikus architektura.
O. F. Kruyt: Rugby, Franciaország jövendő nemzeti sportja.
Mechtilde Lichnowszky: Harc a szakemberrel.
Mihályi Ödön: Párisi kiállitások.
Németh Antal: Budapesti kiállitások.
Periszkop.

FESTMÉNYEK:

Foltyn, Gauguin, Modigliani, Jaeckel, Bortnyik, Rousseau, Moholy Nagy, Campendonck, Márffy, Szobotka, Kmetty, Uitz.

SZOBROK:

Ferenczi Béni, Archipenko, Ókori leletek.

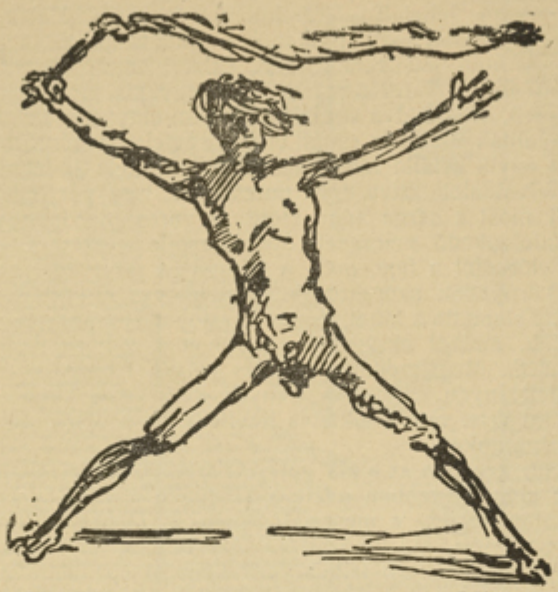
MŰMELLÉKLET:

Szántó György: Feltámadás.

GRAFIKA:

Kubin, Sintenis, Weisgerber, Gross, Leger, Picasso, Major, Kremlicka, Altmann, Valadon, Kokoschka, Korn.

A cimlap Schiller Géza tervei szerint készült.

Alfred Kubin *Fáklyatartó*

VIZIÓ A HEGYEN

Irta

SEBESI ERNŐ

Bizonytalanság zörgött üres zsebében, ahogy becsukódott mögötte a börtön nehéz és penészbe fagyott kapuja. A kapu mögött mélyen, a sötét, rossz-szagu udvarban ott maradt tiz esztendő minden magánya. Megállott és első gondolata a patkány volt, amelyiktől nem bucsuzott el a mai hajnalon. Visszaküldte fáradt nézését, közben észre se vette, hogy nagyot sóhajtott; rossz kabátjának kikezdett daróca meghatottan szisszent fel az első szabad szüz lélekzetre. Tegnapi utolsó körsétájára emlékezett a lába, valami tompa ruganyosság szaporázta lépteit, de mégis nehézkesen jött előre a hó miatt. Egy gerinc szemtelen meredélyén járt, lentről idepárolgott a város a havas alkonyban. Visszaemlékezett a tiz év előtti időre és most innen messziről is változást jegyzett fel a félénk két szeme. Hátzsákját kissé nehéznek találta és letette a hóba, egyik vackán fekete kenyérnek ragadós béle fázott gömbölyödve. A város most már ezer kis csóvával lángolt. Összeráncosodott a homloka és jobb kezével a torony irányába bökött: — Az ott, ni az Árok-ucca. — Igen, igen, ott a kishid és nem messze a parkban, — igen, ott a villa... Köhécselni kezdett és roppant magánya dacára riadtan nézett körül. Egyedül volt. — Igen, a villa... A szája lázadó grimásszal sztrájkba zárult. Keze, felszabadult két keze elszánt ökölbe dermedt.

Lehajtotta szegény fejét, de azért igy is látta azt a villát. Hirtelen visszacsavargott tiz esztendőt a multja irányába egy elkeseredett ugrással az emlékezés rozoga hidján. Ott látta magát a villa előtt, innen a rácson. Valami megmagyarázhatatlan előérzet gyülöletet és undort parancsolt már akkor is az arcára. Jóformán nem is ismerte a villa tulajdonosát, csak látta néhányszor és mégse tudta elviselni futólagos nézése véletlenjeit. Az a csapzott bajusza és ráncos homloka iszonyt jelentett kiszolgáltatott szemének. — Igen, — semmi közöm hozzá — mondta magában hangosan és mégis bántotta az emlékezés puszta reflexe. Hogy hányszor köpte ki előtte undorát, már nem is igen tudta. Próbált felnevetni, de nem engedelmeskedett az illetékes izma. Hirtelen balra révült és a börtön megmutatkozott a nagy messzeségen át. Most biztosan a szeretőjénél van a bitang börtönfelügyelő, ott benn a városban, abban a hencegő kivilágitott kerti villában. Ujból benn volt a nézése a kertben, élesen figyelt. Egy ablak kigyulladt, utána valami futó árnyék suhant fel ide. — Ez ő lesz — mondta dühösen. Most még egy árnyék jelentkezett. Leguggolt és egy meztelen váll villant

ide. — Csak a szeretője lehetett — rándult meg a szája. Meleg ment rajta végig, a térdei körül hullám bicsaklott meg. Felkapta a hátizsákot és dühös ivvel a vállára kapta. Megindult. A hold jött vele sárgán, valami hamis részvéttel fonnyadt képén.

Most meg kellett állnia. A város másik végén egy kis viskó — az övé — szomoru sötétben szégyenkezett. Egy kutya vonitása hosszan elnyujtva felkúszott hozzá, a meredélyre. Kopasz fák álltak itt őrt a csönd előtt a végtelen fehérségben. Ijesztő magányban lógott ő itt, az egyik őrtálló fához támaszkodva. Feje le-lebukott a kiszivott mellére, ugy hallgatta felzaklalott szive árva muzsikáját. Egy pár felhőrongy szélén puha unalommal kószált most a sárga képü Hold. A város már lehunyta szemét. Csak az a villa égette szemtelenkedő mécsesét. Megdörzsölte a szemét. — Valami zsúr lesz az biztosan — és előredült a feje, még a lármát is szerette volna hallani. A villa élesfényü ablakán árnyékok szórakoztak. Szalonképes árnyékok. — Biztosan táncolnak — biztosan . . . Felemette a lábát, dermedt zsibbadás hangyászott benne. A rugásra emlékezett ez a láb, amivel első este tisztelte meg a börtönfelügyelő. Most azzal a lábával tánbol a másik. Megsimogatta a rugás helyét. Éhség is kinozta. Torták habos íze alkalmatlankodott inyén. A fekete kenyér készséggel kandikált ki a hátizsákból, de nem tudott nyúlni érte. Forró lüktetés hevitette halántékát. Egy kis hóért lehajolt és megdörzsölte a homlokát.

Még ott nedvezett kezében az a kis golyó. Fáradt lendület elengedte a havon. Kissé felfrissült, de most még éhesebben nézte a völgyben a várost. Azt a villát!... Bizonytalan kongással hullámzott ide a messzi harangozás. Most váratlanul egy éles hullám kis szellőt mozgatott feléje. Körülnézett és úgy találta, hogy a kopasz fák is valami jámbor imát sóhajtanak. A börtön lelkészének kenetessége bántotta most. Előrebámult. Most már egyetlen sáv iparkodott ide a villa felől. — Ugylátszik már egyedül vannak — próbálgatta innen az ellenőrzést. Egy ösvény megmutatta kitaposott hátát. Megindult, egy bokor előtt megtorpant. Nem messze oldalt nagy gömbölyü és mégis esetlen fehérség kúszott. Sietve közeledett. — Hisz ez a lavina — és meghökkent. Labdázó gyermekkora villant fel zúgó fejébe. Egy derült fütty is kiszaladt a várakozó száján. — Ejnye, hisz ez csakugyan . . . A szél most már rohamot kapott és bátran dühöngött. A csúszós havon lépcsőket vert, úgy rohamozott le a lankán. Most oldalba vágta a féktelen vihar. Megállt kétségbeejtő futtában. Az a lomha fehérség hirtelen valami rémült szörnyü komondornak meredt elébe. Kidobta a karját a villa felé. Egyetlen sötét uszitás volt ez az ember. — Oda ni, látod? ott van az a gazember — gyere, gyere csak utánam, látod, mindig — csak utánam! . . . — Ott a villa, az az ablak, a fényes ablak, nézd! a szeretője, látod? a csupasz melle, — fogdosó kezével uszitott. — Együtt vannak, látod? együtt meztelenül, a combja is, láttad? — uszitva jöttek a lázadó hangok. Már lent volt a meredély lábánál. Lihegve elébe került a fehér robajnak. Hátranézett. — Utánam — hördült még föl. És a havas szörny közömbösen a sarkára hágott.

FÖLDES SÁNDOR

Irta

FÁBRY ZOLTÁN

„én már meghaltam
— már csak mi vagyunk".

Közönséges szürke név. Ki ismeri? Ki hiszi? Ki érti?

Még élünk. Van idő. Jó reggelt, jó reggelt, hogy aludt kedves? És: hivatal, börze, korzó, kávéház, ötórai tea és ramsli, gromoboj és vezércikk, liga és különitmény, matiné és humanizmus, vöröskereszt és kampóskereszt. Jó éjtszakát, harcot le, hálósapkát fel. Még élünk. Piyamák és kékre borotvált ügynökök: irodalom. Irodalom és Földes Sándor? Nem, nem kérem . . . Nagyon sajnáljuk, de tisztességes emberek vagyunk . . . Csak kipróbált árut . . . Még élni akarunk. És mert élni akarunk: „Földes Sándor? — Európában Morgant, Stinnest, Kemalt és Mussolinit megváltóként tisztelik. Ekkor egy ember kiáll a fórumra, asszongya 3 kc-ért, hogy humbug és smonca az egész. Ő a tömeg méhében született és a szivét adja a sarki Krisztusoknak 3 kc-ért. Alig vártuk, hogy feledjük a háboru borzalmait és ime ez a könyv hullaléről, szemétdombról, patkányokról szaval nekünk: a tömegnek. Pusztában elhaló kacskaringós káromkodás. Hiszen az élet ugyis tele van szennyel és piszokkal" satöbbi, satöbbi.

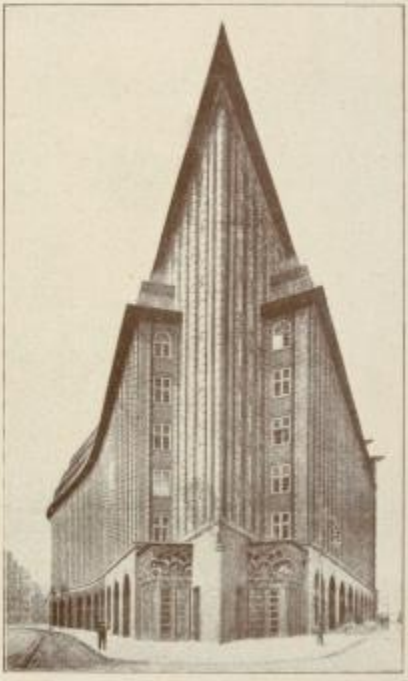
Egy színész agyagmaszkja
Kr. u. II. századból
(Köln)

François Foltyn rajza
Fogházudvar
Photo Győri és Boros
Kassa

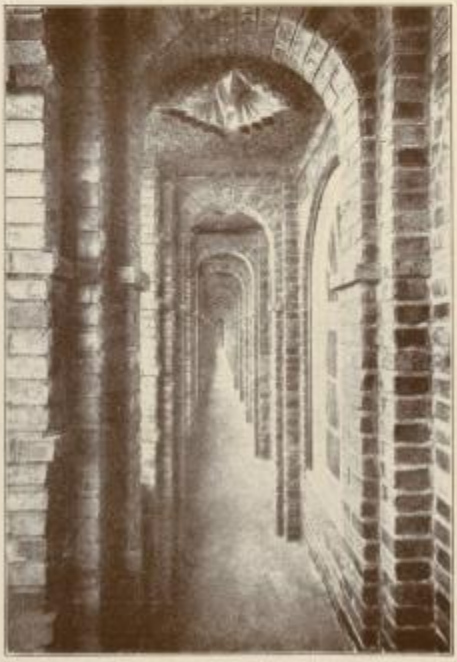

Európai felhőkarcoló.
A hamburgi Chilehaus
sarokhomlokzata.
A modern német épitő-
művészet uj gotikus in-
tenciőját mutatja.

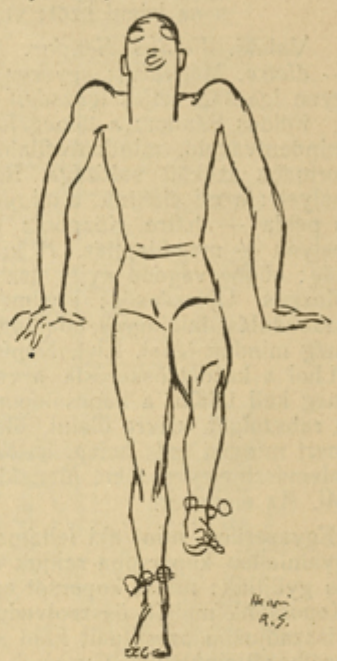

1. Beregi Oszkár. 2. A brooklyni híd restaurálása.
3. A Chilehaus tervezőkarzata. 4. François Foltyn: Dosztojevski.

Photo. Győri és Boros Kassa.

Lám. Lám. Még élünk . . . A szivünk, az agyunk, a lábunk, a kezünk még mind meg van. A sikolyra facsart szivünk, a sokatlátásra — hallásra és — emlékezésre őrülő agyunk, a szaladó, rohanó, torpanó és kövesen dacoló lábunk, a gyilkos, tenyérré terült és ökölllé zsibadt kezünk még élnek: kisemmizettek, rabszolgák, véresre ájultak, elbambultak és *csak* gyilkos mozdulatokról álmodók, *csak* állati harapásra éhesek és életre, emberéletre jogosultak, életre, emberéletre kötelezettek: rabszolgái, lázadói, szegényei, kortársai az apokaliptikus kaosznak: a mának. Emberek. Külön-külön is összesen: embertelenség embertömege. Vihar, Erő, Szépség és Lényeg. Egész. Bontatlan ősanyag: Tömeg. Mindenek forrása, uj élet kisértő pusztája és termékenyitő halálttrágyája. Látott, tudott, érzett életek egyösszesége, kinja, fájdalma, ökle és szive. Ősanyaga is fékezet, lehengerelt, meghamisitott, kicifritott, bemocskolt, eltompult valóság: tömeg. Ma: felgyult máglya, égbe furódó hegytömb, életet és halált hömpölygő árviz. Ma: levizelt máglya, alátárnázott hegyóriás, szuronnyal, prédikációkkal zsilipezett földfolyó, fékezett, leszoritott vérömlés, életárviz. Mozdulatlan embrió: tömeg. Vásári messiások, sordijas próféták cirógatják, éneklik, üvöltik, hogy magukat cirógóthassák, énekelhessék és érezzék: a torokból kellemesen kacskaringozó igeüvöltést: Erő, Tett, Jövő, Mi . . . és a vérüket sajnáljuk, a szivüket nyugtatják, a hangjuk mindig visszszajár pihenni, élni munka után dicsekedni, tőkét kovácsolni: én, én . . . Betük férgei, gramafonok hangjai, mert nincsen szó, nincsen hang.

Rene Sintenis — Táncos

„csak bilincsek, kardok szilánkjai, csak viszkető
[méregcsöppek
undok járvány heroldjai, mikfelfalták az orvosok szavát
milliárd betü! és üresen kong a szegények hangja
[és szintelen
az érctáblákra még semmit sem irtak az éhesek
és rühös páncélokban döglődnek a könyvtárak körül:
szétszórt betüi a fényszóró Igének, az első Ember
[irásnak
csak az izzó festék ordit az erekben, csak a
[szivekben dobban már a perc
mikor egy végtelen sorban látni, hallani, szeretni
[fogják életük gyermekszavát".

Kell valaki. Hang. Valaki: ember. Valami: tett. Vérré szétfutott élet. Mágikus, teremtő, kapcsoló szolidaritás. Közösség. A rabszolgák emberélet hangjára felneszelt közössége, szépsége, ereje. Mert megszólalt a hang. Mert jött valaki. Horizontba nőtt ember. Tetté kristályozódott küldetés. Szivét, vérét, lelkét, aki ugy adja, hogy nem akarja a kamatot, nem akarja a felmondást, nem akarja ujra nézni, próbálgatni, betük kéjét szürcsölni. De élni: ujra születni, ezerszeresen születni, mindent: egész embert felemésztőn, mindent: egész életet lobogtatón. Mert van, él és vár a — tömeg.

„a tömeg fantom volt, aztán erővé sürüsödött, most arcát formálja, végül:
a Szépség első billentyűjét leütve, a közös kenyeret megszegi lelke".

Mert: valaki elindult. Egy erős élet. Egy egész ember. A lényegkapcsolás élő ténye.

„Én" — láncom volt, legyen most vig kő kezetekben:
nektek adom és elveszem érte kinjaitok —
minden porszem erővé duzzad a cyklonok forgatagában:
ez az útja a szeretetnek, ez az útja az embereknek, kik nem ettek mindennap".

Kell valaki. Aki az „én" orgiái után az „én" szépségét, erejét élettéáldozza, aki az önzés perverz játéka után — magát adja egészen — másoknak.

„ez az én utam: — *a költészet: a ti élniakarástok*".

Valaki elindult, hogy ujra élet legyen a betü. Élet legyen az ember. Valaki, aki tudja, hogy — nincs többé. Mint „költő", mint betü, mint név. Mert tudja, akarja és

érzi, hogy — él. Döbbentőn, dimenziókon túl. Es itt a földön, a szomszédban, a harmadikban, az ezredikben — valóság. Élet. Másokban. Másokért.

„Körülcsapdos a gyülölet, már tudom: a tömeg vagyok
tudom: életem van százezer gyermekkel, élek s a ma vagyok
mely a Napot kiséri s mindig fényt talál páriák homlokán
ujjongok, élek, megköszönöm: habzó szátok viharként melegit
fogadom a szennyet markotokból és lángoló borrá szentelem
ti adtok erőt, kaffogó ebek — ti adjátok rám a farkas izmait
ti fütitek hitem: akarok! — büzötök gerjeszti az illat örömét
halálos fekélyetektől kapom a tiszta arcot
s az isteni szót: vagyok! tömeg vagyok! uratok!!

Valaki. *Földes Sándor.* Mindig egy név, egy ujabb név előre, előre egészen — *életre.* Magyarul: egyszer *Ady,* aztán *Kassák* és most: Földes Sándor. (És legyen igazság, teljes igazság.)

Földes Sándor: a tömeg forradalmár emberségének kinyilatkoztatása. A negyedik mindentvádoló, mindentvállaló megváltó hangja. Pozitivitás. Tett. Élet. Az igazság, formába szökött valósága. Rabszolgamámorunk: a háboru. Pillanatnyi megragadás helyett: a mi életünk, a mi reményünk kozmikus életemléke, jövőtőkéje. A cél — előre, a példa — hátra. Központ: a ma. Egység. Positiv igen. És positiv nem. A sikoly helyén — megállapitás. A kreatura állathördülése nyershang, nyersököl, nyersigazság: ködbe vágódó nyil: tiszta utat, szabad levegőt, szabad teret. Tér és időhóditás. Mozgás. Uj szépség: eredmény, igazság: uj élet. Itt erőszak kell és erő, mindentől szabadulás, talajugrás, talajhóditás, uj, egészséges, érintetlen szűz lehetőség, ahol még még minden lehet. Élet, Napfény, Csók, Öröm, Gyermek, Ember és Föld. Közösség. A hol a kezdet összeesik a végtelennel, ahol az időtlen időt kongatja a mai óra. Csak meg kell találni a kapcsolópontot, a halálórán az életpontot. Megtalálni a valóságot, a rabszolgát, szivre ölelni, ökéllé gyurni és életté lobogtatni. Megtalálni az élettalajt, mert minden más beteg, fertőzött és hullaszagu. Élet csak egy van: örök őslehetőség felemészthetetlen tőke. Menekülő, isszonyatos ugrólendület után az uj kezdet: tömeg. Mi. Az emberek.

„Egyszerüen, mint aki feltámadásra készül
gyalulatlan koporsóba rakjuk cifra köntösünket, ugy hivtuk: én s most meztelen állunk
és gyüjtjük: millió koporsót egybe — a Nap acéllá csókolja testünk
Koporsónk mellett összeolvadunk — érctömegünk termékeny lázban öleli a Földet
visszadjuk a prostituált Föld szerelmét, ismét csak eggyé: csak egy vagyunk!
acélbozótjainkban a Gyermek kacag, kiben sosem-hallott önmagunk szeretjük
megtalált izmainkat öt világra feszitjük, hogy összemorzsoljuk a halálvárakat
még szennyes a szinünk, mint a tigrisé, mely vérébe lépett gyáva orgyilkosoknak
még hajszolnak — de állásban-fáradt embererdőket ragadunk magunkkal
s ha körül-üznek a Földön, visszatérünk magunkhoz és csak mi leszünk
mi leszünk és a Föld, gyermekek és kalászok".

*

Ketl valaki és jött valaki... Meglátván őt az irástudó vének és farizeusok, összesugának és szólnak vala ekképpen:

„Pusztában elhaló kacskaringós káromkodás" ...

George Gross

Friedrichstrasse

Laboureur *Kikötő*

A PARANCSNOKI HID*

Irta

FÖLDES SÁNDOR

A trustvezér dolgozószobája. Hátul középen széles üvegajtó verandára, azon túl park széles, egyenes úttal. Jobbra és balra az ajtótól életnagyságu portrék. Körül a falakon kapcsolótáblák, szines izzólámpák. A titkár iróasztala, fölötte emelvényen a parancsnoki hid (Roggen dolgozóasztala) körül magas korlátként a csőposta vezetéke Az asztalon telefonkészülékek, billentyürendszer, hallócső, szines lámpák, kézi emeltyük, gombok. Egész üzemszerüen. És a többi bútor.

Roggen (feláll, kifelé pózolva, nagy gesztussal): Vegyétek és egyétek, ez a ti húsotok... (nagy csönd)
Gilden (mintha felfedezne valamit): Tehát uj háború:
Roggen: Szavak. Háború — béke: csak szavak!
Titkár: Intézkedések?
Roggen: Határozatunkat közölje expoziturákkal.
Titkár: A... hogyis mondjam... ellenséges államokban is?
Roggen: Természetesen. Összeköttetés fennmarad.
Titkár: Még valami?
Roggen: Jótékonycélra egy millió...!
Mind: Bravó!
Roggen (tovább diktál): Uj oltár a dómnak...
Gilden: Már látom a glóriát.
Roggen (elhárító mozdulattal): Nem érek rá. (Diktál) Békekonferenciának üdvözlőtávirat: Emberiség boldog fejlődéséért Roggentrust.
Mind (röhögnek): Fenomenális!
Roggen (újratosan): Betétek hiznak. Gyárak sisteregnek. Isten őrködik. Mindenki a helyén...

* A „Gyermekvihar" cimü drámai kisérlet II. része.

Gilden (ásítva): Szép idő van. Ki hinné: háboru!?
Kopasz ur (bizonytalanul): Felelősség...
Roggen: Mi békepártiak vagyunk.
Gilden: Tehát azok...?
Roggen (határozottan): Nem mi csináljuk!
Traumbunt (bambán): Kik hát?
Roggen (türelmetlenül): Elitélt nélkül nincs hóhér.
Kopasz ur: Lármázni fognak: vágóhid! elnyomatás!
Roggen (meggyőződéssel): Nincs okuk. Szolgák nélkül nincs elnyomatás.
Fiatal ur: Valaki bünös lesz?
Roggen: Senki. Az ő bűnük homályban marad. Persze én nemölhetek.
Kopasz ur: Morális!
Roggen: Megfelel az erkölcs legszigorubb követelményeinek.**
Fiatal ur: És a pacifisták?...
Roggen: Lélegzethez jutnak. Mit csinálnának háboru nélkül?
Trambunt (lázadtan): De kell ez nekünk!?
Roggen (erősen): Nekünk — nem!
Mind: Hát akkor kinek?
Roggen: Nekik! A tömegnek. A jóság meggyült, viszket, fáj és ki akar fakadni. A jóknak kell, hogy sajnálkozzanak, a szenvedőknek, hogy reménykedjenek. Kell! Önmagáért...
Gilden (csodálkozva): Eszerint mi jóltevők?
Kopasz ur (páthosszal): Az élet beteljesitői!
Roggen (szerényen): Csak tökéletesek! (Urak bucsuznak és eltávoznak.)
Roggen (asztalhoz ül): Teljes gőzzel! (Emeltyűket nyom le, táblán szines lámpák gyulnak.)
Titkár (egy lámpára mutat): Petroleum emelkedik.
Roggen: Érzékeny hőmérő.
Titkár: Egészen meddig?
Roggen: Egész a forrpontig. (Lámpákat figyeli) Vas is melegszik.
Titkár: Anyagok elevenednek.
Roggen (lelkesülve): Idegkábelek feszülnek. Ember teremt. Föld élni kezd!

(Változás. Luxuriőz hálószoba. Rogenné ágyban).

Barátnő: Tehát venni. Különösen?
Roggenné: Vasut, szén. vasbánya.
Barátnő: Köszönöm. Nehezen ment?
Rogenné: Ultima ratio.
Barátnő! Agy?
Rogenné: (int. Nevetnek)
Barátnő: A miniszter?
Rogenné: Nem elsősorban.
Barátnő (csodálkozva): Hát?
Roggenné: Roggen.
Barátnő (nevet): Hallatlan önfeláldozás! Kibékültetek?
Roggenné: Nem, csak egyetértünk.
Barátnő (a szomszédszobára mutat): A parancsnoki hid.
Rogenné (az ágyra mutat): Az ellenhid.
Szobalány: Egy ur. (Mindjárt nyomában belép Liberus).
Liberus: Eltévedtem. (ludul vissza)
Rogenné: Nem udvarias.
Barátnő: (nevet).
Liberus (meggondolja magát, meghajol): A festő.
Barátnő: Arcképeket fest?
Liberus: Arcokat, mikről nem tudunk.
Roggenné: Hogyan?
Liberus: A gyermeket mindenkiben.
Barátnő: Goromba.
Roggenné (nevet): Nem divat.

** Csernoch hercegprimás mondta 1914-ben.

Liberus: Anyákra van szükségem!
Barátnő } (visszafojtott nevetéssel) Tesséк?
Roggenné }
Liberus: Ujulást! Ifjuságot!
Roggenné: Kozmetika?
Liberus: Kozmosz!
Barátnő (nyujtózva): Aktot is fest?
Liberus: Mindenki lelkig meztelen.
Roggenné: Hu! (Takaró alá bujik).
Barátnő: Tájakat?
Liberus: Föld vajudik meztelen.
Roggenné: Szinte kedvet kap az em- ber. (Nevetnek).
Liberus (erősen): Nem tud megszületni!
Roggenné } (viharzó nevetéssel): Ó-ó!
Barátnő }
Liberus: Percek elvirágzanak. Örökkévalóság percekben reked. Virágok bimbókban megfulladnak. (Lassan kifelé indul) Hogy nőnek a jelek bársony arcokon! . . . (ajtóban megfordul). A festő — letörölni jött. (El. Hosszu pauza, valami nagy változás levegője.)
Roggenné (lefül, tükör után nyul.)
Barátnő: Milyen rosszul nézel ki.
Roggenné (tükörben vizsgálja magát): Ősz hajak.
Barátnő: Utálatos ember!
Roggenné: A festő letörülni jött.

(Előbbi szin)

Roggen (asztalnál, billentyüket üt le): Bányák nyilnak, utak épülnek, ujságok repülnek, katonák uj mundért kapnak, parlamentek üvöltenek, tőzsdék robbanak . . .
Titkár (jelenti): Vasut öttel emelkedett.
Roggen (csettint): Teljes kör. (Noteszébe jegyez) Mert van bátorságom veszíteni, mindig nyerek.
Liberus: Mi célra mindez? Piramist vakolsz?!
Roggen: Ugy élek, hogy ne legyen szükségem emlékre. Nézd: (billentyükre üt) földet túrnak, venyigét ültetnek, hordót készitenek, üveget csiszolnak és (csenget — inas tálcán pohár bort hoz) teljes a kör (kiissza — csettint) Ez az aláirásom, mivel a kört bezárom. (Egyszerre sok lámpa gyúl, titkár folyton jegyez és billentyüket nyom le).
Liberus: Rothadás nevet lámpáidban.
Roggen: Teljességre törekszem. Egy pénzügylet: kör, egy gyémántékszer maitresszemnek: kör. Isten is egy ily körbe tartozik.
Liberus: Háromszögek szétfeszithetik a kört.
Roggen (nevet): Minden széthull. Elvész a kohézió.
Liberus: Önmagukból fogják megteremteni.
Roggen: Magukra kovácsolják a szabadságot!
Liberus: E szóval halnak milliók!
Roggen: Én é l e k ezzel. Ez a müvészet.
Liberus: A feltámadásukkal akarom megteremteni.
Roggen: Csak fél élettel tudod jóságod bizonyitani . . . Gyárts ecsetet, vásznat, festéket, közvéleményt — és képed tökéletes lesz: teljes kör. Igy csak ötlet, láng: háromszög.
Liberus: Millió villám töri a horizontot.
Roggen: S az ég áll tovább. Az élet tradiciója: kör.
Liberus: Uj horizont ivel föl . . .
Roggen: Hiába. Te árnyékban is izzadsz. Tradició kell. Süritett vaj, mely napon sem olvad.
Liberus: Egyenlőség teremt tradiciót.
Roggen (gunyosan): A kereszt egyenlősége? Nem! Különbségek teremtik! (Képekre gesztikulál). Ütötték egymást. Mágnások földje zsidók kezébe került, zsidók lányai mágnások ágyába. (Ajtóközbe áll, mintegy kép gyanánt). Vér és föld summája: ÉN!
Liberus (idegenül): Minden ízemmel érzem kinjukat.
Roggen: Nem érdem, hogy valaki olyan gyönge, mint a többi.
Liberus: Nem szereted a kisebbeket.

Roggen: Cakis azokat szeretem, kik nálam kisebbek.
Liberus: Nem érted szenvedésüket.
Roggen: Szenvedéssel ölik a szabadságot.
Liberus: Egyetlen bizonyosságuk a szenvedés.
Roggen: Ezt sem ismerik. Hemperegnek benne. A tudás: összehasonlitás.
Liberus: Igazságért szenvednek.
Roggen: Igazság csak bátorság. Ez helyez föléjük.
Liberus: Vigyázz! Még élnek! Kiáltanak! (Künn mozgás, zavaros kiáltások: Kenyeret!)
Roggen: Csak résznek jók. É n hozom az uj Rendet.
Liberus: Igával . . .
Roggen: A tökéletesek szabadságával! Mindenki egy müből él.
Liberus: Egyért vérzik . . .
Roggen (extázisban): Caesar leszek! Szabadságisten! (Lámpák tömegesrn gyúlnak, kezét ráteszi egyre) Világok szive lüktet. Egy akol, egy pásztor!
Titkár (jelentéseket szortiroz): Szén percenként emelkedik.
Roggen: Uj hit csirázik: erősek hite!
(Munkások küldöttsége jön, ajtónál sorakoznak. Balról belép Roggenné).
Liberus (munkások és Roggen közt emelt ököllel): Gyülölet!
Roggen (nő és Liberus közt, nőt átkarolja, mintegy a munkásoknak): Szeretet! (Nőnek pénzt ad az eltávozik).
Liberus (magábaroskadva): Hiszek a gyöngékben . . .
Roggen (küldöttség elé áll): Munkások? (Innen kezdve folyvást gyorsuló tempó).
I. II. III. munkás (egyszerre): Koldusok. Rabló! Nagyságos ur!
Roggen: Kenyér kicsi?
I. II. III. munkás (egyszerre): Robot! Éhség! Drágaság!
Roggen: Gyermek sok?
Liberus (izgatottan): Mindenki gyermek!
Roggen (csillapitva): Jó ember.
Liberus: Életet kivánjatok!
Titkár: Lázitó!
Liberus: (sir).
Munkások: (nevetnek).
Fiatal munkás (Roggen elé ugrik): Tüdőbaj. Életet!
Roggen: Kivánság?
Fiatal munkás: Életet!
Roggen: Szemtelen!
Fiatal munkás: (széket ragad).
Roggen (lelője lő, munkás sértetlen marad).
Fiatal munkás: (vért köp).
Liberus: Testvér!
Roggen (lelkáborodva): Majdnem gyilkossá tett!
Titkár: Ilyen erkölcstelenség. (Telefonba) Rendőrség!
Roggen (mosdónál): Mosom a kezeim. (Lámpák gyúlnak).
Titkár: Harmónia. (Künn gyárszirénа bődül).
Roggen (titkárhoz): Munkásoknak kenyeret. (Azokhoz indító mozdulattal) Kerekek!
Munkások (gépmozdulatokhoz hasonló mozgással libasorban kicammognak, mindig több és több lámpa gyúl).
Liberus (magánkivül): Gyermekszemek! Láz! (rikoltozva) Apokalipsis!
Roggen (csillapitja): Barátom!
Liberus: Hasukban kenyerek. Nem tudják megszülni! (Szédül).
Roggen: Morfiumot!
Liberus (kiüti titkár kezéből az injekciós tűt): Nem tudnak megszületni! (Elájul, diványra fektetik).
Liberus: Temetőm — anyám!
Titkár: Delirium.
Liberus: Szeretőm — gyilkosom!
Roggen (óráját nézi): Miniszterianács. (Liberust letakarják, csillárt leoltják, csak egy homályos körte világit — mindketten el. Roggenné jön).
Roggenné (Liberus mellé ül, kezét fogja)
Liberus: Anyám!
Roggenné: Gyermekem!
Liberus: Nem tudnak megszületni
Roggenné: Nyomoruság.

Liberus: Szülők — gyilkosok!
Roggenné: Gazdag házasság. Falura adtam.
(Egy szirénа sikolt, hirtelen teljes sötét, majd: falak eltünnek, a divány a két alakkal tompa, sötét folt végtelen virágos mezőn. Mint egy távoli élet árnyéka).
Liberus: Mezők!
Roggenné: Feltámadás! (A mezőn gyorsan alkonyodik, a folt még tömörebb, mint egy sirdomb, felette sejteni lehet a keresztet).
Liberus: Világháboru! (Egészen sötét, tüzes villanykörték veszik körül).
Roggenné: Gyermekemet!
Liberus: Bünös vagy!
Roggenné: Itélek! (Szoba képe lassan helyreáll, körték elalszanak, csillár felgyullad, künn lokomotivrobogás, bödülés, rohanás, zavaros kiáltások: Éljen Roggen ur! Éljen a kenyér!)
Roggenné: Gyermekem!
Liberus: Mindenki! (Iróasztalhoz megy).
Roggenné: Elhozod?
Liberus: Szárnyakat!
Roggenné (elragadtatva): Szép vagyok!
Liberus (billentyüket üt le): Bányákat!
Roggenné: Testemet!
Liberus (billentyüket): Hajókat!
Roggenné: Fiatalság!
Liberus (mint előbb): Katonákat!
Roggenné: Boldogság!
Liberus (leugrik, ráveti magát): Magdolna! Gyermeket!
Roggenné (ijedten ellöki): Kilenc hónap!
Liberus (térdelve): Megváltás!
Roggenné (felnevet): Őrület!
Liberus: Bünös vagy! (Lámpák gyúlnak).
Roggenné (feláll, lesimitja ruháját, tükörbe néz): Hisztéria! (Hidegen) Üljön le.
Liberus (elképedve): Asszonyom!
Roggenné (táblákat vizsgálja): Pánik!
Liberus: Gyermekek!
Roggenné: Árfolyam . . .
Liberus: Árviz!
Roggenné: Minden össze-vissza.
Liberus: Mindent elseper.
Roggenné: Vonalzavar.
Liberus: Zavar szö utakat.
Roggenné (telefonhoz rohan, csengel): Férjemet!
Liberus (asztalhoz ül): Szél dagad. Utakat! (Gyorsan jelzőbillentyüket üt le).
Roggenné (telefonál): Sürgősen . . .
Rikkancs (ujságot dob be): Gyermekgyilkosság! (Sok lámpa gyúl ki egyszerre).
Liberus: Tettesek jelentkeznek.
Roggenné (telefonnál): Még nem késő . . .
Liberus: Most az ideje! (Billentyükön játszik) Bányákat! Erdőket! Aranyat!.
Roggenné (rémülten): Mit müvel!?
Liberus (asztalnál hallócsőbe ordit): Eladni, eladni! . . . Mindent eladni! . . .
Roggenné: Megőrült?!!
Liberus (mint előbb): Mindent eladni! Gyermekekért!
(Roggen és a titkár ellenkező oldalról berontanak, Liberust elrángatják).
Roggen: Tönkretett!
Titkár: Börtönbe! Tébolydába! (Elrohan).
Liberus: Mindent gyermekekért!
Roggen (haját tépi): Csöd! (Roggenné elájul).
Gyermekek (virágcsokrokkal jönnek): Köszönet — apánkért . . .
Roggen (durván): Menjetek!
Gyermekek: Virágot — kenyérért . . .
Roggen: Menjetek! Menjetek!
(Főorvos és titkár jönnek, velük rendőrök és ápolók dorongokkal és hálóval).
Titkár (mutatja Liberust): Kötözni!

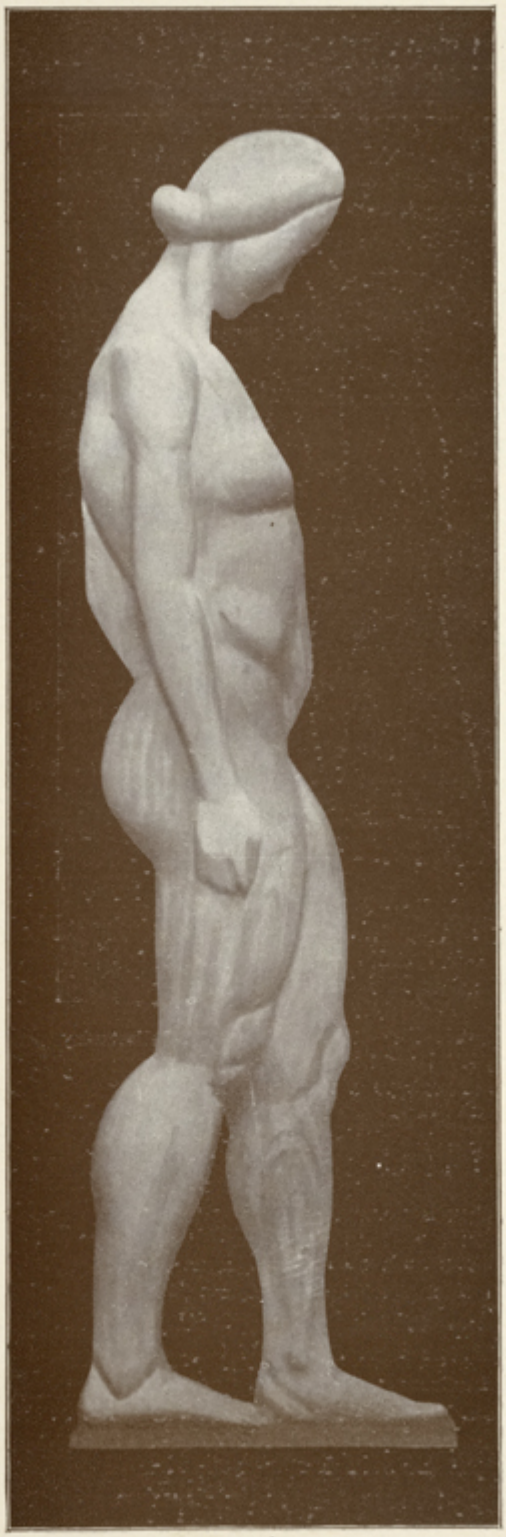
Willy Jaeckel — Fallestmény

VORFRÜHLING

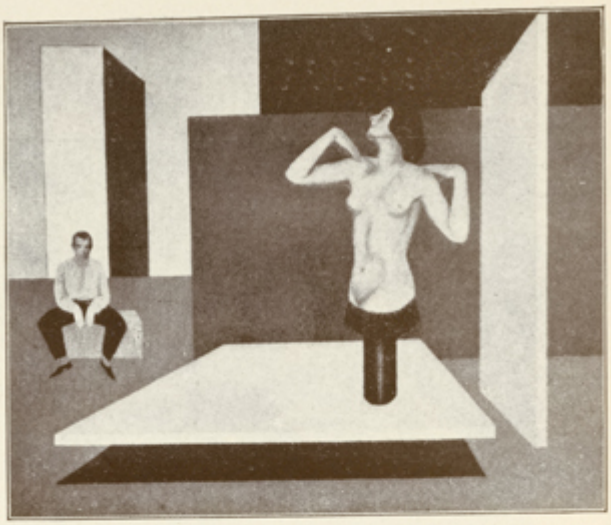
Von

PAUL NEUBAUER

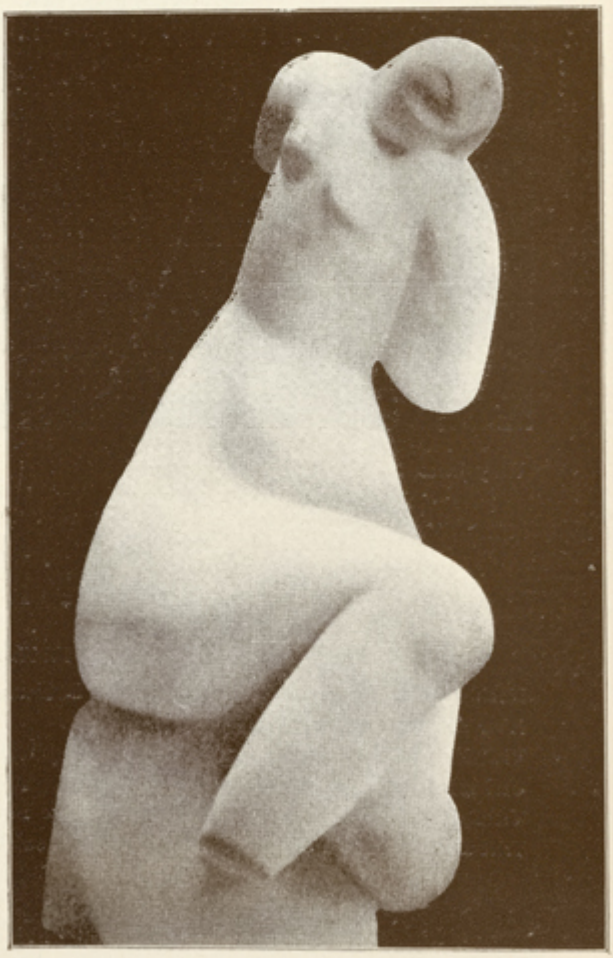
Noch liegt wie Eigensinn der Schnee in den Mulden,
Aber das alte Grün der Tannen ist jung.
Vielleicht, dass die Bäume sich eine Nacht noch gedulden
Und morgen erst wachen empor aus der Dämmerung,
Vielleicht —— doch glaube ichs kaum, denn eine Birke
Tritt keck vor den Wald, als ob sie es selber bewirke,
Das Wort: Es werde!
Und mir ist plötzlich, als wichen
Vor dieser Gebärde
Des Winters starre Arme,
Und der Schnee wär erblichen
Auf den braunen Wangen der atmenden Erde . . .

Ferenczy Béni: Szobor.

Bortnyik: Tér, Asszony, Én.

Archipenko: Női akt.

Liberus: Testvérek, nem lesz háboru!
Főorvos (megfigyelve): Magyarázat?
Liberus: Gyermekek!
Főorvos: Eset világos. (Ápolókhoz) Fogjátok!
Roggen: / **Titkár**: } Fogjátok!
Liberus (gyermekekre mutat): Fogjátok!

(Egy oldalról az ápolók, más oldalról a gyermekek közelednek Liberushoz bizonytalan, vonzott, vonakodó léptekkel. Lámpák kialszanak, a kerti ditre erős fény esik).

Liberus (hátrál és kiugrik a veranda-ajtón): Báránykát adok, kalácsot adok, hopp, mézes füvön át! Ápolók, rendőrök és gyermekek hirtelen lendületre kapva utána).

Liberus hangja: Üt. Itélet. Élet!
Roggenné (lőleszmél és egy pillanat alatt magába szivja a történteket, Roggenhez) Gyülöllek!
Roggen (csak egy szót talál, de ez mindent átfogó): Gyülöllek!

(Teljesen sötét, csak az út fehér csikja világit élesen).

FÜGGÖNY.

George Gross *Fejek*

INTERVALL

Von

PAUL NEUBAUER

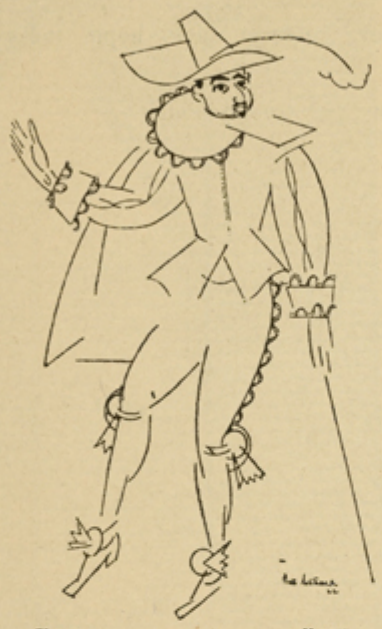
Und jeder Morgen ist ein Unbekannter,
Er reicht dir zögernd seine Hand.
Du auch verneigst dich, scheuer Weggewandter,
Ins treue Gestern noch gebannt.
Doch sitzt du dann in milden, träumerischen
Versunkenheiten mit dem Gast,
Dann werden eure Seelen sich vermischen,
Von Ewigkeit in eins gefasst.
Und wirst in ihm dein Gestern weiterspinnen,
Eratmend gehn durch buntverzweigtes Licht,
Du wirst auch heute freudig dich beginnen,
Denn Gott sitzt hinter dir in tiefem Sinnen
Du aber siehst ihn nicht.
Er ist ein dunkler Sonderbarer,
Ein Schweigen, licht umzittert von der Zeit,
Er ist ein tiefversenkter Selbstbewahrer,
Du aber bist sein Weltenfahrer
Von Ewigkeit zu Ewigkeit.

AZ OROSZOK UJ SZINPADA

Irta

DIMITRIJ SOLOMKO

A modern orosz szinpadépités két nagy irányzatra oszlik. Az egyik irányzatnak, amely közel egy negyedszázad óta uralja az orosz szinpadot, az a tendenciája, hogy egy örömteljes, szinekben gazdag képet adjon. Az alakok szindús csoportját lirikusan hangolja össze a háttér gazdag szinpompájával. Ez a törekvés teljes mértékben sikerült is az oroszoknak és ebben az irányban olyan mesterit alkottak, amely a legdúsabb európai szinpadokat is elhomályositotta. Ezt a tendenciát az összes festészeti irányok bevonásával juttatták teljes érvényre, az impreszszionizmustól az expresszionizmusig mindent felhasználtak, hogy a szinpadot hatalmas varázslatos festménnyé képezzék. Ez az irányzat Lubock népies szinnyomatait a keleti motivumok gazdagságával párositotta. Felfokozói a nyersen moszkvai Korowin, a fantasztikus tarkaságu pointilista Gorowin, a teljes francia kulturáju, tökéletes stilusérzékü és izlésü Benois, a nagy etnográfiai tudásu, hihetetlenül lendületes és mégis realisztikus Leo Bakst, az északi szineket hozó Roerich, vagy a keleti szinfelhőkben tobzódó Anisfeld, a tőzsgyökeres orosz, éles szinérzékü végletekig leegyszerüsitő Goncsarowa voltak. Mindezek szoros csoportot alkotnak, akár realisztikusan, akár népiesen, fantasztikusan, avagy expresszsziven fejezik ki magukat. Mert mindnyájan megegyeznek abban, hogy tekintet nélkül az alakok és alakzatok plasztikájára, dinamikájára és karakterére, a szinpadot, mint keretes festményt fogják fel, a térhatás minden kiaknázása nélkül.

Altmann — *Kosztüm*

A legutóbbi időkben az emigráns szinpadokon egy néhany fiatal művész a szinekben felfogott hazai képet kissé túlgyakran alkalmazta. Egyrészt a hazátlanná vált honfitársaknak akartak ezzel kedvezni, másrészt a fentemlitett, jól bevált minták szerint akartak kész eredményeket fel és elhasználni. Ez már néha nem is az orosz stilus, ez már „le stile russe“ egy a külföld számára nem egész becsületesen átköltött valami, hogy ne mondjuk: orosz giccs. Nevezetesen Goncsarowa és Sudejkin is kénytelenek voltak ezzel az áramlattal tartani. Dacára ezeknek a lehangoló jelenségeknek, mégis nagyvonalu és termékenyitőleg ható a fentemlitett művészcsoport munkája és jóértelemben hatott a külföldre. Ez volt az orosz szinpadművészet legmesszebbre kiható és leghatásosabb korszaka.

A másik irányzatért Oroszország legnagyobb tehetségei léptek sorompóba. Ezek a művészetből ugyanúgy kiküszöbölik a hatásvadászóan nemzeti elemet, mintahogy az életükből és az egész etikájukból is. Nem nyomják el azonban a mélyebb értelemben vett nemzeti elemet. Ezek a művészek felszabaditották magukat a „hatásos hátterek“ kétes értékétől, nem akarják többé a szinészt festett vásznakkal szembeállitani, amely a szineivel tárgyak és anyagok illuzióját igyekszik kelteni. Mindnyájan a tér problémáinak megoldásán fáradoznak. Nemcsak a szinpad adott terét akarják kiképezni, hanem egy imaginarius teret, uj dimenziókat iparkodnak alkotni és tagozni. Valóban létező formákat épitenek és ezáltal az anyagot jogaihoz juttatják a térben. A formák reálisak, tehát valóban létezők és mégsem naturalisztikusak, vagyis természetmajmolók. Nem épitenek házakat és homlokzatot fotografikus illuziók számára, hanem megérzékeltetik az időt és helyet szabadon feltalált és alkalmazott formákkal. Mindeme lépcsők, oszlopok, ivek, törzsek, plasztikus cikk-cakkok és megnevezhetetlen formák arra vannak hivatva, hogy érzékeltessék, méretezzék és demonstrálják a térszerüséget.

A szint csak önmagáért használják és nem azért, hogy anyagot utánozzon, mert az anyagot a maga valódiságában juttatják érvényre. Eme törekvéseikben karöltve ha-

ladnak az orosz szobrászat uj irányitóival, Lipschitzzel, Archipenkoval, sőt Tatlinnal és a suprematisták és konstruktivisták gárdájával is. Mindezeknek a törekvéseknek a még fiatal Altmann a legenergikusabb kiteljesitője. Szinpadi képei nem tárgyak, hanem formák kompoziciói, amelyekkel szemünkön át nem érzelmeinket, de értelmünket keresi fel. Vonalai és síkjai eddig el nem használt uj asszociációkat keltenek és az anyag kihangsulyozásával egy világnézet érdekében agitál. Konstrukcióiban a fémek, a lakk és a kőszén jelenléte a munka himnusza. De ha jobban a dolgok mögé tekintünk, mégis felfedezzük az ideológus, az eszmeharcos és a fanatikus mögött a művészt tele vággyal az előkelő vonalak, a törékeny forma iránt. Puritánsága nem pedantéria, hanem az arisztokratikus vonalvezetésnek a tisztasága, a pontossága és kiszámitottsága. Altmann szinpada tehát nem illuzióvadászó képprobléma, hanem igazságot kereső térprobléma. Altmannt korlátozza a szinpad kerete, diszletei szét akarják feszíteni a behatárolt szinpadot és kikivánkoznak a szabadba. Csak ideiglenes megoldás, hogy a szinfalakat fekete bársonnyal vonja be, diszletei és alakjai azonban már igy is teljes háromdimenziós értékükben mutatkoznak. Bennük él a dráma karaktere, tendenciája és kora. Stanislawski és Reinhardt is plasztikusanépitenek fel egy egy diszletet, de ezeknek a naturalisztikus kisérleteknek lényegében semmi közössége Altmann konstruktiv térszinpadával.

Altmann Figura

Az uj orosz szinpad nagymestere Tairov mindkét irány eredményeit igyekszik egyesiteni. Nyitva hagyott kérdés, hogy szabad-e és lehet-e.

REINHARDT ÉS AZ ANGOL SZINPAD

I

Reinhardtnál olyan átkozottul tudatos minden, Ihawnál Johanna tántorithatatlan a maga naiv hitében, nála itt Bergner asszony nagyon is tudatosan naiv. Ott az inkvizitor öntudatlanul mosolyra késztő, itt tudatosan derültséget keltő. Ez nemcsak az angol szinpad előkelőbb szinészanyagában rejlik, hanem itt a költészet kárára, képzelt szinpadi hatások elérésére durvitás történik. Csakhogy ezek az aláhuzások, amelyek valami hamis páthoszra vallanak, manapság lehangolólag hatnak. Ezen már tul vagyunk. Egész fejlődési menet esik közbe, ahol Reinhardt, ugy látszik, elmaradt a tulső parton. De még szembetünőbb Reinhardtnak ez az elmaradása a nagy jelenet rendezésében az inkviziciós biróság előtt. A szellemi tartalom, az inkvizitornak éppenséggel mesterileg megalkotott beszéde egészen elpuffog, szinte bohózatossá válik. De a szerzetesek háborgását a nép tompitott morajával a legkopottabb Reinhardt trükkel elé festi, amelyet lassanként általános felkeléssé fokoz s ez festőileg bizonyára szép hatást vált ki, de a jelenetnek, a szűznek az egyházzal való benső meghasonlására irányuló felépitését végkép szertetépi. Nem, ezt manapság kiváló rendező már nem engedheti, meg magának. És milyen hangos az elégetés után Shogumber barát megborzadása, milyen erősen szinezett Márton Fráternek látomásszerü beállitása. Mintha Reinhardt nem tudna a kifejezésnek arról az erőssé (intenzivvé) tételéről, amely közben a mai szinpadon végbement, arról a koncentrációról, amely némely rendezőben valóságos hisztériává fajult, de semmi esetre se türi meg a szavallást és a külső laposságot.

A jelenetek tisztán dekorativ kidolgozásában ugyanezt az eljárást követi. Itt egyrészt Reinhardt nagy képessége tünik fel festői hatások dolgában. Csodás kosztümök,

gyönyörü fényhatások. A rheimsi székesegyház oltárának profilja az égő gyertyákkal már önmagában is festményszerü hatásu. De már itt is eltereli figyelmünket Johanna mélységes szavairól. A londoni szinpad csak egy szürke kövü folyosót ábrázolt! (Mellesleg lehetetlen, hogy a király az oltár előtt tiszteletlenül jár-kel, mig később ugyanazon a helyen a püspök térdepelve mélyen meghajol . . .) De katasztrófális lesz Reinhardt végzetes festői hatásokra vadászása a költészet rovására a darab végén. Mindenek előtt a király széles örömágya a középen magas lécsökön nem engedi Johanna megjelenését érvényesülni. De ez még megjárná. De még a londoni előadáson Johanna megindító végszavait mondja, keskeny fényoszlopban állva, mig minden egyéb sötétségbe vész és a függöny rögtön aláhull a megható panasz elhalódása közben, addig Reinhardt rendezésében borzalommal kellett megérnem — a szókat apotheozis követi, amennyiben a szinpad sötét hátteréből az orleánsi szűz szobra jelenik fényárban uszva.

Igy hát ezekből a jelekből sajnálattal kell megállapitanunk, hogy a rendező Reinhardtal való viszontlátás a darab szerencsés megválasztása ellenére is csalódást jelentett. Ép azoknak kel fájdalmas legyen, akik szivökbe foglalták ezt a ritka embert a szinésznépségre való szuggesztiv hatalmával, hogy semmit sem találtak, ami fejlődésre vagy éppen művészi elmélyedésre vall. Az ő Johannája a londonival szemben vidéki előadás. Megállott. Szivesen hangsulyozom ujra, hogy az angol szinművészetnek fejlődés szempontjából szüksége volt Reinhardtra. De mert előre haladt s mert mi mindnyájan is tovább jutottunk, Reinhardtnál helyenkint még az is, amit korábban megcsodáltunk, kopottnak és laposnak mutatkozik. Ha ezután a próba után fejlődésről egyáltalán szó eshetik, akor ez csak veszélyes hajlamainak fejlődése a külsőségekre, az ellapositásra, az eldurvitásra. A feledhetetlen Brahm egész más útra mutatott, amely a mélységekbe visz.

Reméljük, hogy Reinhardt majd megint közeledik hozzája. Ezuttal inkább *show* utjára tért, mint a Shaw-éra.

Anjenkow — *Rajz*

II

REINHARDT, MINT SZINHÁZEPITŐ

Reinhardt tanár a Kurfürstendamm-on megépitette uj szinházát, mely közben „A komédia“ nevet kapta. Kaufmann Oszkár csinálta a dolgot, akinek Leschnitzerrel együtt már a Aroll-operát és Breslauban a Palais Lewint köszönthetjük. Kaufmann, akit a nyugati kultura szintén megfertőzött, megbizta Fiori berlini szobrászt, hogy állitson hat kariatidát a szinpadi páholyokhoz és a terembejárattól jobbra-balra. Fiori rögtön munkához is látott, elragadtatva, hogy Reinhardt, aki a művészet nagy vállalkozói közé tartozik, tudja, hogy miért épen őt választotta. Pompás plasztikák kerültek ki kezéből. Fiori a legjavát adta.

A derék kőmivesmester épen állitgatta a kariatidákat, amikor mintha csak a szinház főpróbájára jönne megjelenik Reinhardt szinházi és egyéb emberekből álló törzskarával. Mély hajlongások.

Akkor a nagy Reinhardt besétált a terembe, amely hevenyészett világitásba mutatta Hansmeid festményeit, körülfürkészett s mindenki megborzongott. Kaufmann Oszkár egyre rázogatta a fejét s veritékezve akart a nagy urnak egyet-mást megmagyarázni. De ez megáll: haragosan, meglepődve. És hirtelen odaszegződik a pillantása Fiori vétkesen mezitelen kariatidáira. „Hát ez itt mi? Hisz ez lerontja az egész hatást! Hisz ezek *műalkotások!* Hát nem mondtam magának . . . A közönség mindig oda fog nézni s nem figyel a szinpadra“.*

Az ég elsötétült. Fiori elsülyedt. A kőmivesek gyorsan leszedték a szent Komédia templomán a kinos alakokat s odarakták a kulisszák mögé egy sarokba.

* Egyébként Reinhardt annak idején levétette a Deutsches Theater falairól a Munch freskókat s eladta Cassierernek. Legutóbb pedig négy Munchvázlatot a kisértetekhez, melyek még tulajdonában voltak, műkereskedői forgalomba hozta. Leopoldskroni kastélyát Hugó Baruil és Tsa cég rendezte be.

A híres táncosnő Constantinowa.

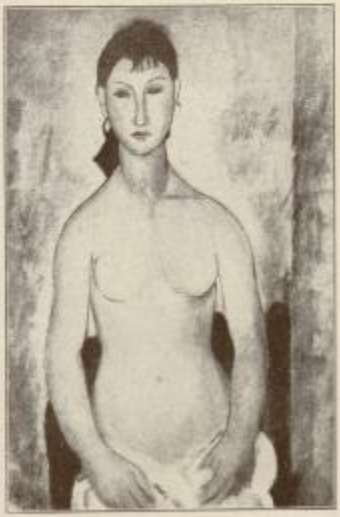
Kurt Schmidt: A weimari Bauhaus színpadi műhelyéből.

A berlini Johanna: Elisabet Bergner

Gauguin Tahitiraja.

Modigliani: Félakt.

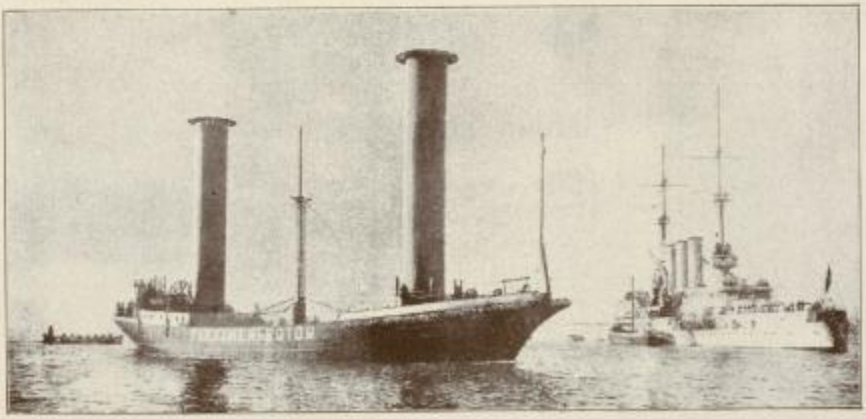
A new-yorki Johanna: Winifred Lenihan.

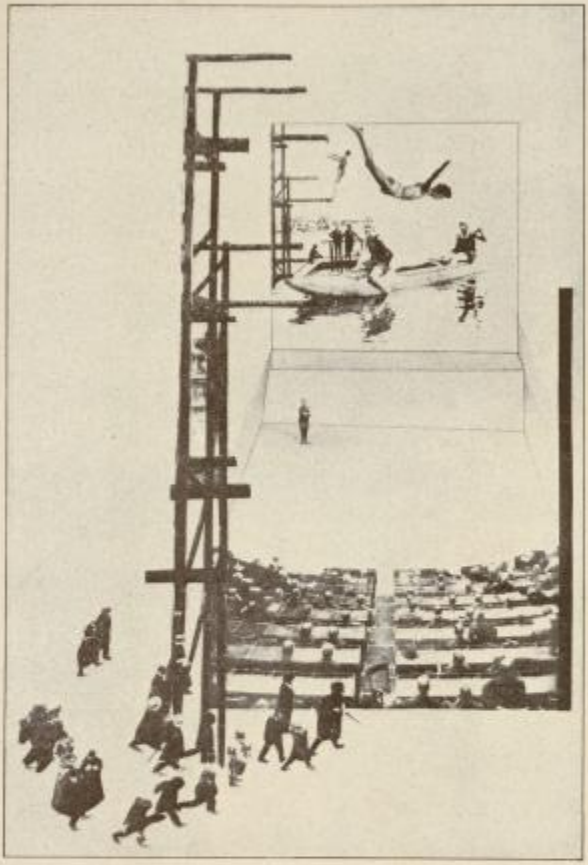
A Salon d'Automne legfiatalabb kiállítója, Fano Messan, a 16 éves szobrász

Mindszenthy Mária ógörög kosztümben.

Flettner Rotorja, a vitorla nélküli vitorláshajó.

Nomád művészet. Bronzvezet Kr. u. az első századból.

Moholy Nagy László: Mozi a parlamentben. (Fotoplasztika)

Eleb Derujinski mintázza Lilian Gisht a „Romola" film kosztümjében.

III

VENDÉGSÉGBEN MAX REINHARDTNÁL

Irta SELMA HARDEN

Ép huszonnégy órával előbb, hogy legujabb alkotása „Die Komödie“ a szinházlátogató Berlinnek megnyilt, meghivta Reinhardt a „Deutsches Theater“ barátait, hogy „előadást rendezzen“ számukra, ahogy a hivatalos meghivás szólott. És valóban olyan „premiere“ volt, amelyet érdemes volt megnézni. *Az évad társaságbeli eseménye.* Az elragadó, szemörvendeztető szinházról, amely egész valójában, alkotásában és elnevezésében megtestesülése az olasz Commediának és magáról az előadásról, nem érzem magam hivatottnak szólani. Csak valamit akarok elmondani, amit alkalomadtán megfigyeltem. A rendező Max Reinhardtról, hogy mennyi benső üdeséggel áll művével szemben. Ahogy főpróbáin mindig, ugy ült most is hű emberei környezetében, a legelső parkettsorok egyikében (de ma persze hiányzott a rendező pulpitus az „örök lámpával“) jegyzeteit készitve az előadásról. Amikor azonban Hermann Thimig ellenállhatatlan bohóságaival állt elő, a hallgatók nem tudták abbahagyni kacagásukat, Reinhardt, akinek a dolog tulajdonkép nem is volt uj, zsebkendőjével törölgette a szemét, *oly nagyon kellett nevetnie.* E pillanatban *ő is csak elfogulatlan, élvező közönség* volt. És milyen elemekből alakult ez a közönség? Neveket nem emlitek, *mert ki nem volt itt? A társaság (az egykori ranglétra legfelsőbb fokaitól) művészet, tudomány, irodalom, szinház,* mindenütt ismerős arcok, ahova csak a szem pillantott. A hölgyek magukat és teljes diszüket mutogatják és gázsi nélkül müködnek közre. És ugy, ahogy akkor, ugy ma is. Mert nem volt-e szivderitő látvány, ahogy egyike a szépeknek a la Fregoli, páholyában ezüstösen csillámló vállát majd sötét szörmeköpenye, majd hermelinje keretében mutogatta? És láttunk szép asszonyokat, szép ruhákat, *az urak az uj ház stilusához illően szintén estélyi öltözetben, de a legszebbnek tetszett nekem mégis az épülethez tartozó fiatal szinésznő, aki „arany gyapját ritka bájjal tudja viselni“. „Ó én szép Tirolom“... Mindent egybevetve szép kép szép keretben. Kedves figyelmessége a házi gazdának, hogy ezt a képet megörökitette hivei számára a lemezen s igy tartósan,* sikerült nekik és magának megőrizni akiket sajnos nagyon is tünő, muló szép órákban a „Deutsches Theater hálás barátai“ közül maga köré gyüjtött“.

IV

KET UR SZOLGÁJA

Amikor azonban ez az életember, akit az előadás végeztével hatalmasan ünnepeltek, kicsiny szinházának kacér zárkozottságából, ebből a derüs fényjátékszerből kilép a Kurfürstendammra, ahol az autók, az ivlámpák, a munkából hazaözönlők, az uccalányok és koldusok, a meggazdagodottak és elszegényültek egész más mozgalmas képet adnak, mig messze körös körül a külvárosok fenyegetőznek . . , nem olvadnak-e akkor egybe a nagyváros villanásai egy menetekel-lé, mely Önt, drága Max Reinhardt ur, a jelenbe hivogatja és fenyegetően a jövőbe utalja?

KURT PINTHUS.

(8-Uhr-Abendblatt).

BLECH

Von

KARL KIMMEL

Das Folgende geschah nach der Reformation des Grusses, wobei ich die Einführung des zur Ehrfurchtsbeweisung sinngemäss adaptierte zweimalige Entblössen des linken Fusses meine . . . . . Man höre also!

Dynastien pflegen bekanntlich das Kaninchenideal der Vermehrung wirksam in die Praxis umzusetzen. Fast eine jede bessere Dynastie besitzt daher jene Anzahl von Nachkommen, welche qualitativ den zur Regierungskunst notwendigen Mindestforderungen entsprechend die Erbfolge und somit die Kontinuität einer nicht unbedeutenden Anzahl von zum Teil unbegründeten Privilegien sichern. Ob dieser Vermehrungsvorgang im Falle einer Gefahr des Aussterbens mit oder ohne Hilfe unbefugter dritter Personen geschieht, erscheint in diesem noch zu erörterndem Falle prinzipiell unwichtig. Der Monarch unserer Geschichte, ein faltiger Herr in den Fünfzigern, vermisste das übliche freudige Familienereignis der emsigen Ahnen und grübelte infolgedessen desöftern in seinen buntgestickten Hausschuhen rastlos hin und her spazierend. Im wundervollen Perserteppiche, einem Geschenk des Nachbarmonarchen, waren schon deutlich erkennbare Stellen ausgewetzt, welche die Richtung und seltsamen Kurven dieses mit der angedeuteten Grübeltätigkeit verbundenen täglichen erlauchten Spazierganges angaben. Und doch! Niemand hätte es leugnen können, dass unser Monarch in seinem Fache von einer den Durchschnitt überragenden Tätigkeit war. Es knüpften sich an seine Regierungszeit einige ganz gewiss nicht unbedeutende Erfolge, wie die erste obligatorische allgemeine Bekämpfung der chronischen Schlaflosigkeit, die Schaffung eines Normalkravattengesetzes, dann die Erwerbung der für die Eisbesorgung der Landeseinschränke so wichtigen Bezugsquellen am Nordpol usw. usw. Mit einem Worte war seine Regierung als glorreich zu nennen und sollte ganz zweifellos in zukünftigen Zeiten in leichtfasslicher Darstellung den Monarchennachwuchs als Musterbeispiel dienen. Das Schicksal aber wusste von alldem scheinbar nicht das Geringste und gefährdete offenbar in ganz unerlaubt unsinniger Weise durch Nichtlieferung eines Tronerben, die Kontinuität dieser unstreitig vorzüglichen und ohneweiters verehrbaren Eigenschaften.

Die Dynastie zog — aufs äusserste erbittert — sämtliche Ministerien und Aemter zu Rate, doch wie es zu erwarten war, ganz ohne Erfolg. Alles schien verloren zu sein, als im entscheidenden Augenblick der Vorstand der Sekte der Lampendochtfresser aus seiner Weltabgeschiedenheit zum Vorschein trat. Er beschäftigte sich zwar in seiner weltentrückten Klause mit dem transcendentalen Problem der Quadratur der Leibesöffnungen, doch zwang ihn die Not seines Herrscherhauses zu einem Eingreifen in das Räderwerk der Zeitmaschine.

Noch vor einigen Jahren hätte sich unser Monarch noch nicht so ganz ohneweiters an ihn gewendet. Er pflegte nämlich in verschiedenen Verkleidungen nach der Gesinnung des Volkes zu spionieren und versuchte sich aus dem Erlebten ein eigenes Bild zu konstruieren. Bei einer solchen Gelegenheit hörte er einmal die Fragmente eines Gespräches, welches ihn dann ein für allemal von der Wiederholung derartiger Kundschafterunternehmungen zurückhielt. Er hörte Folgendes: „Meine Gründe sind nicht Ihre Gründe. Sie glauben also nichtmehr an das Vorhandensein des ehemaligen, verschollenen Postmeisters?!“ „Nein! Die Wirtschaftskrise verschüttete ihn und die kärglich bemessenen Normalportionen jener Zeit gaben ihm den Rest. Die ins Auge gefasste Erholung kam eben zu spät“.

Dem Monarchen wurde die hoffnungslose Hässlichkeit und Niedrigkeit der Normalschicksale plötzlich intuitiv klar und er wandte sich — nunmehr des Experimentierens überdrüssig — an offiziell anerkannte Kapazitäten. So auch in diesem Falle.

Der aufgetauchte Lösungsvorschlag wurde also nach reiflichem Überlegen und Beraten, seitens der verfassungsmässig befugten Persönlichkeiten zu einer authentisch guten Lösungsidee geaicht. Dieser nun auch behördlich anerkannte Vorstand der Sekte der Lampendochtfresser wählte als Ausgangspunkt seiner Überlegung ganz entschieden den richtigen Kern. „Was macht den qualitativ einwandfreien Tronfolger eigentlich aus? — fragte er sich. — „Selbstredend nur sein überlieferungsmässig abgestimmtes, entsprechendes Benehmen, anlässlich grosser Festlichkeiten und Nationalfeier-

Egyiptomi faszobor.

Vera Idelson: Színpadkép Ruggero Vasari Maschinenangstjához.

Tavasz 1925.

Tánctmaszk Újpomeraniából.

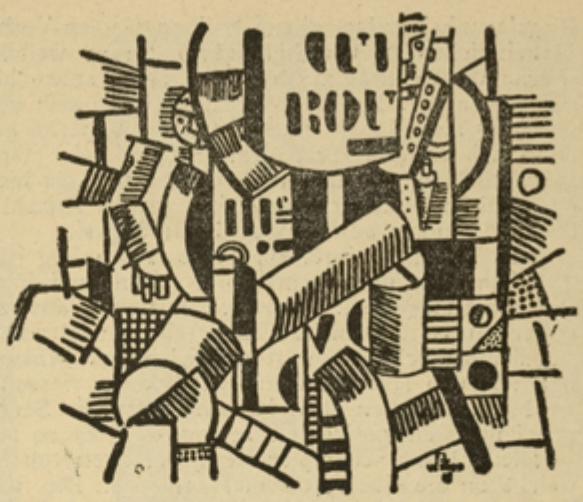

Campendonck : Tájkép állatokkal.

A Broadway éjjel.

tage". Diese Feststellung war zweifellos richtig. „Warum konnte man da nicht" — fragte sich der Vorstand der Sekte der Lampendochtfresser weiter — „alle im Grunde genommen einfachen Eigenschaften auf mechanischen Wege nahmachen?" Man konnte es eben ganz entschieden und so entschloss man sich mit einer überwältigenden Stimmenmehrheit zur Herstellung eines mechanischen Tronfolgers, im Rahmen eines noch zu verfassenden Hausgesetzes natürlich.

Fernand Leger — Kompozitio

Es wurden noch sicherheitshalber die Götter befragt, da jede bessere Dynastie eigentlich strenggläubig ist. Das grosse Mysterium der Wurstabfälle prophezeite günstig und so schritt man zur Herstellung des oben besprochenen, auf mechanischem Wege in täuschender Aehnlichkeit zu konstruierenden Tronfolgers.

Es wurde hiebei das Prinzip des Wellbleches angewendet. Gekrümmte Flächen schmiegten sich aufeinander und da ungleiche Formen ineinandergriffen, verzerrten sich die ursprünglich symmetrisch wirkenden Kräfte zu Gesten und komplizierten Bewegungen. Die zeitgenössische Technik feierte ihren grössten Triumph in der Hervorbringung dieses Wellblechmenschen. Die ersten Grössen jener Zeit wetteiferten in den verschiedenen Arbeiten miteinander und die Zeichnungen waren bald fertig. Da ein auf sechs Tage Lebensdauer berechnetes Miniaturmodell zufriedenstellend funktionierte, so begann man mit den Arbeiten des Originales.

Die Facharbeiter wurden durch Zahlung dreifacher Überstunden angeeifert und die Herstellung ging vorzüglich vorwärts.

Das Werk war sehr bald beendet und da brachte man es heimlich und mit grösster Vorsicht an die richtige Stelle der königlichen Gemächer. Im Interesse der Geheimhaltung wurden die Arbeiter an die ferne Insel Tohuwabohu deportiert und nur eine kleine Familienkommission wusste von der Sache.

Der heissersehnte Tronerbe war da und in den Augen des dynastietreuen Volkes glänzte eine kleine Träne der Rührung. Man sah nun bald die gelungensten Aufnahmen des Tronfolgers in allen Stadien der Entvicklung bei allen möglichen Festen und sonstigen Gelegenheiten. Er oder „Es" vielmehr, imitierte die mechanischen Lebensfunktionen so tauschend, dass jeder — bis auf die kleine Gruppe der Eingeweihten — an seine reale Existenz glaubte.

Der schmutzige Wasserfall der Zeit stürtzte mit gewohnter Monotonie in die Unendlichkeit und alles schien in bester Ordnung zu sein. Nur das Antlitz des Vorstandes der Lampendochtfressersekte verdüsterte sich von Zeit zu Zeit, denn er las nun diesmal aus dem Kaffeesatzmysterium ganz deutlich heraus, dass sein gigantischer Irrtum Verderben bringen müsste. Er kämpfte mit seinem eigenen Gewissen einen furchtbaren Kampf und als er endlich die Hoffnungslosigkeit der Lage einsah, da erhängte er sich mit den eignen gestickten Hosenträgern, dem Geschenk einer ofperbereiten Schar von Gläubigen.

Die Ereignisse gingen jedoch ihren eigenen, düsteren Weg. Die Zeit war verstrichen und alles ging in der normalen, durch verfettete Gehirne heiss ersehnten Art weiter. Der junge König nun in seinen Obliegenheiten auf das Genaueste unterrichtet, kam seinen täglichen erlauchten Verrichtungen pünktlich nach. Blos der Gedanke an die Möglichkeit einer wie immer gearteten Störung schien unmöglich, ja absurd.

Das grosse auslösende Nationalereignis kam nichtsdestoweniger gewaltsam herangebraust. Noch einige Zeiteinheiten mussten verstreichen und das frohe Fest der Vermählung konnte im allerhöchsten Herrscherhause abgehalten werden.

Die wohlriechende Braut, die Tochter eines frühzeitig verarmten, weitläufig verwandten Herrscherhauses partizipierte an den der Wichtigkeit dieser bedeutenden

Angelegenheit entsprechend breit angelegten Vorbereitungen mit einer ihrerseits kaum verheimlichenden Gleichgültigkeit. Ihrem weiblich sicheren Instinkte war das blecherne Wesen ihres zukünftigen Gatten schon bei der ersten Begegnung bedenklich aufgefallen. Die kleinen notwendigerweise sich einstellenden Freuden übertönten aber vorläufig diese innere Stimmung. Die Widerhackenkünstler des Landes schenkten ihr anlässlich dieser kommenden, grossen Feier einen überlebensgrossen, künstlerisch geschmückten goldenen Widerhacken und die hierüber empfundene Freude entrückte die wohlriechende Braut auf eine grosse Anzahl von Zeitenheiten, von jeder praktische Bedenken auslösenden Gehirntätigkeit.

Das Triebhafte ihrer Weiblichkeit empfing jedoch bald wieder das unerklärliche Sträuben einer unbekannten, nur geahnten Kälte gegenüber. Das Herz der wohlriechenden Königsbraut wurde weich und etwas zog ihre laue Sentimentalität in die duftenden Gärten hinaus. Eine reife Frucht zerkrachte an der kuppigen Schale einer schlafenden Schildkröte, Kerne fielen ins Wasser, schwammen davon und an den Ufern in den fetten Falten des Bodens riessen milliarden Sprossen ihre freudig wachsenden Zellen einer lebensspendenden Sonne entgegen. Die ganze Natur hatte dabei nicht die geringste Ahnung, dass sie so schön und herrlich war.

Die Sklaven schleppten riesige Mengen von Drucksorten und Einladungen herbei, welche an die Gäste verschickt wurden. Die wolriechende Braut aber vergoss 12 Tränenströme, wie es bei solchen Gelegenheiten eben üblich war. Die Dinge waren im Zuge und der Vorabend kam langsam herangedämmert. Der Prinz lag nun wohl geölt und geputzt in der geheimen, nur von den Mitgliedern der eingeweihten Kommission bekannten Kammer, der königlichen Gemächer. Einige schadhafte Dichtungsringe und Reibflächen waren durch neue ausgetauscht, so dass der Prinz nun den Eindruck eines schlafenden, frisch gewaschenen jungen Mannes machte.

Der offizielle Teil der Angelegenheit war bald zu Ende und nurmehr einige Minuten trennten diesen vollkommenen Apparat von der letzten und grössten Kraftprobe...

Man überliess das junge Paar einer vertraulichen Intimität . . .

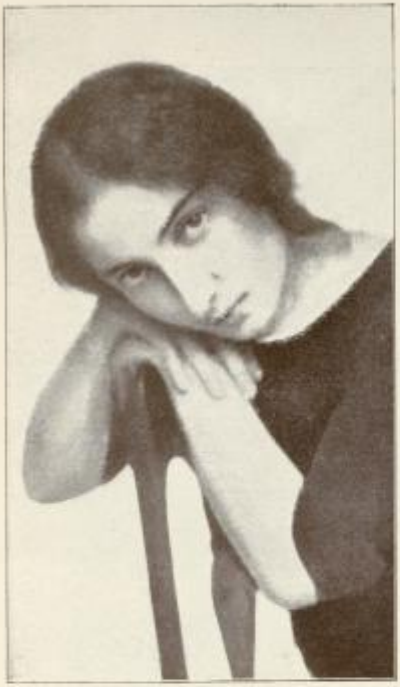
Nach einigen Sekunden erfolgte ein grässlicher Schrei und man drang erfurchtsvoll in die Gemächer wo man die zitternde und weinende Braut vorfand. Der Prinz war verschwunden . . . Nach langem erregten Herumsuchen fand man ihn in der elektrischen Zentrale einer Vorstadt in brünstiger Umarmung mit Maschinen und Metallbestandteilen, zufolge seines Wellblechkörpers Kurzschluss verursachend.

Der Tumult war gross und da die beschädigten Blecheingeweide des Prinzen sichtbar hervortraten, so war die ganze Angelegenheit nichtmehr geheim zu halten. Es kam zum offenen Skandal und das Volk rumorte.

Der Mensch lässt sich eben Gewalt antun, doch niemals die Materie. Edles Blech konnte sich also in diesem Falle, sozusagen als Monarch verkleidet, nicht an rasch verwesbarem Fleisch vergreifen, zufolge der zwangsläufigen Kernigkeit des eigenen, weitaus einfacheren und fester organisierteren Wesens. Blech ist eben Blech und nur das gleiche reimt sich. Einen Monarchen in allen seinen Einzelheiten aufzubauen, die zur Regierungskunst nötigen Eigenschaften bis ins Detail getreu nachzubilden, ist eben keine besondere Kunst. Das Wesentliche bleibt unangreibar.

Das geschah wie gesagt in der Zeit nach Einführung der Reformation des Grusses, wobei ich das zur besonderen Erfurchtsbeweisung sinngemäss adaptierte zweimalige Entblössen des linken Fusses meine.

Der Monarch nun ein faltiger Herr in den Siebzigern brummte missvergnügt und bekratzte die rasch wachsende Glatze seiner Weisheit.

Marc Chagal. Marc Chagal lelesége a híres lengyel expresszionista festő, aki jelenleg Triberyben él.

A walesi herceg Henry Fordnál, amint megtekintik a gyártelepet.

Thomas A. Edison.

A hamburgi Chilehaus egyik homlokzata.

Mme Hirsch Rotand II., Calmus, Gimpel, Rasgrat és Quartiermeisterrel.
A legutóbbi berlini meetingen hét díjat vittek el lovai.

GAZDASÁGNÉLKÜLI TÁRSADALOM

Irta

MÓRIC MIKLÓS

A jövő társadalomért dolgozunk.

Mintha itt lenne fölöttünk, hogy már látjuk a derengését, hogy már fel merjük nyujtani hozzá periszkópunkat, hadd hozzon hirt róla, mi vár majd valóságként bennünket oda, ahol ma csak a ma szenvedéseinek hiányát tudjuk remélni. Amiben csak annyi feltételünk van még, hogy ott kezdődik el, ahol a ma szenvedései végződnek.

A ma szenvedései pedig elsősorban gazdaságiak; ezt nem lehet tagadni. Vannak másféle szenvedések is: a müvészé, — de gyakran ez is csak gazdasági baj; a betegé! — ez meg legtöbbször az; a szerelmesé: de a gazdaságnélküli élet majdnem szerelemnélküli életet is igér. A főbaj a gazdasági baj; a létért való küzdelem. És a fő jó meg épen ugyanaz: a gazdasági élet, amely a jövő fundamentumának látszik, holott a jövő társadalmából a gazdasági kérdésnek feltétlenül el kell tünnie.

Kremlicka *Rajz*

De az, hogy eltünik, sohasem fogja azt jelenteni, hogy jobb lett volna, ha sohasem lett volna. A gazdasági harc szabaditja fel az embert felsőbb emberré, mert a gazdaság a tömegek hite és a jövő a tömegek méhében rejtőzik.

Gazdaságnélküli társadalmak ma is vannak, de azok mind primitiv társadalmak. Mind, Gandhiét sem véve ki. Egy társadalomnak sincs modern értelemben vett gazdasági élete az európain, amerikain kivül, egyetlen emberfaj sem mérkőzhetik ma a mienkkel. És ha majd eljön az idő, mikor mérkőzhetik, azt is nekünk, a mi gazdasági törvényeink átvételének köszönheti, amelyeket nem tudott nélkülünk kitermelni. És a jövő társadalma azért mégis gazdaságnélküli társadalom lesz.

Gandhinak igaza van abban, hogy Európa kulturája egészben véve rossz, hogy iskolánk sem a test, sem a lélek kulturájával nem törődik; igaza van benne, ha áruinkat elégetteti, mert mind csalásban, kiuzsorázásban és osztályok kihasználásában fogantatott. Igaza van, a mi kulturánk helyébe ujat kell épiteni, urrá az általánost kell tenni s nem a kivételest, ahogy ma van; a tömegnek meg kell adni a jogokat, amelyek mindörökre az övéik: de ha Gandhi mindezeket megpróbálja, akkor legfeljebb egy ujabb kisérlettel szaporitja a mieink számát. Mert Indiának semmije sincs készen, amit mi átvehetnénk tőle s ami bennünket előbbre vinne. Mert még nyomdája sincs, hogy a régi indkulturát tömegkinccsé tegye. S ha a szeretet vallását Európában csak a kivételesek gyakorolják, Indiában ugyanez a helyzet a régi bölcseségekkel, amelyeket a tudás váraiban jobbára tudatlan papok őriznek a tömegtől.

Nem, Gandhi nem tanithat minket és az európai szövetekből rakott máglyák fénye népének olyasmit mutat meg, ami a tömegeké: a gazdasági szervezetet.

Ha a gazdasági élet nem teremtett volna mást, mint a technikát, befejezte volna hivatását. S körülbelől igy is lesz: a gazdasági élet, ez a Chronos mindent felfal és megemészt, csak a technikát nem és ez a technika lesz a megszabaditó.

A technika az ember jövője és ezt a gazdasági életnek köszönhetjük, amely a maga versenytörvényével megteremtette a technika létrejöttének feltételét. Gazdasági élet nincs verseny nélkül, de technika van. S ez jó és hatalmas dolog. Az ember diadala az anyagon, az a mód, amelyen az emberek munkája egymásába kapcsolódik. A technika a tanulás legfőbb eszköze: az az eszköz, amely az ember fejlődésének munkájába bekapcsolja a leghatalmasabb tényezőt, a társadalmit. Csak a technikailag tökéletesen fejlett ember lehet igazán társas ember. S a társasság annyira hozzátartozik az ember lényéhez, hogy enélkül az ember nem is definiálható. Nincs értelme,

sem léte. S a technika szolgálatait ebben az irányban megmutatja a modern anachoréta, aki a pusztában az antenna rudjára támaszkodik...

A techika a diadal, a felszabadulás, a tömegek müve és jövője. A technika pedig a gazdasági étet gyermeke.

A gazdasági élet csupa szenvedés: az uj társadalom szülési fájdalmai ezek. Minél közelebb leszünk az ujhoz, annál jobban fog nőni a küzdelem és a fájdalom. S ezek nem ugy szünnek meg, hogy meggyógyuljanak, hanem ugy, hogy elmulnak, ha megszületik az Uj, a Véglegesnek egyik eljövendő előfutárja.

Mi a valóság? Az, hogy a gazdasági betegség csak név. Nincs egyetlenegy gazdasági bajnak sem, amelynek közelről nézve valami egészen más jelege ne volna. És a valódi baj vagy morális baj, amelyet orvosolhatunk abban a percben, ahogy felismertük, vagy egyszerüen gyermekbetegség, a technika gyermek betegsége.

Például? Például Romániában tizenhétmillió lélek van és ha minden cipész- és csizmadiamunkás mindennap készit egy pár rendes lábbelit, akkor elkészülhet mindössze tizenhárom millió pár, azaz évente négymillió pár hiányzik akkor is, hogy mindenkinek jusson egy-egy pár. Ez a hiányzó négymillió pár lábbeli — és a hiányzó többi millió — ez a szegénység. De legyünk őszinték: ez nem lehet tisztán annak a büne, hogy a gyáros, a munkaadó, a mester igyekszik minél többet venni el a munkás elől, — bár valóban igyekszik. De négymillió párat nem lehet elvenni tizenhétmillió bruttó termelésnél. És végre is higyjük el a tőkésnek is, — erdélyi kis suszter mint tőkés, hogy pedig hol van még attól a moldvai? — hogy semmit sem szeretne jobban, mint megszerezni és szállitani ezt a négymillió pár cipőt.

Ez a szegénység hát nem csak morális baj, hanem nagyobb részében technikai hiányosság és csak a nevében gazdasági baj.

A gazdaságnak nem lesz nehéz eltünnie a társadalomból, rajta nem mulik a dolog, hiszen csak név az egész, amely különböző erők játékának szinterét mutatja, mint a zöld szinü térképen az erdőket és a sárga termőföldeket. Csak egy kell ahhoz, hogy eltünhessen: ki kell fejlődnie. A kapitalizmusnak még csak a kezdetén állunk; törvényei még nem alakultak ki; tudománya még nincs tul a legprimitivebb empirián: a gazdasági élet korszaka még csak ez után következik.

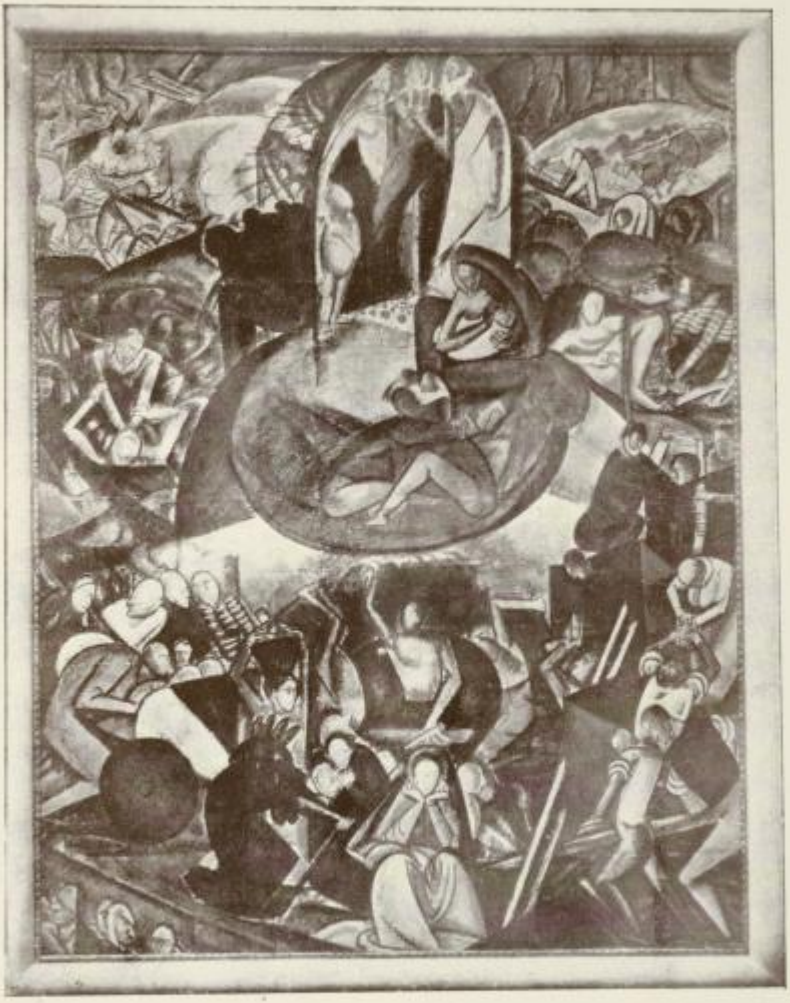
De a gazdaság mégis a tömegerők felszabaditása, szervezése. S ha majd ez a felszabaditás, ez a szervezés teljes lesz, eltünik a „gazdaság", megszünnik a gazdasági harc, hogy a felszabadult erők uj, ma nem képzelt, hatalmas harcainak adjon helyet.

A gazdaság az egyénnek az a törvény, hogy a maga egyéni javait társadalmi javakká tegye, mert uralkodni akar a társadalmon a javára. Ha majd a gazdasági fegyverek mindenkinek egyformán a birtokában lesznek, jönnek az uj harcok, az uralkodásnak uj eszközei.

Mert az ember uralkodni akar s a tömegben látszólag elvesző ember ugyanugy, mint az, aki mindenek fölött kitünik. S gazdaságnélküli társadalom képzelhető, — hosszu idők mulva, — de ember uralmi vágy nélkül nem.

George Grosz Utódok

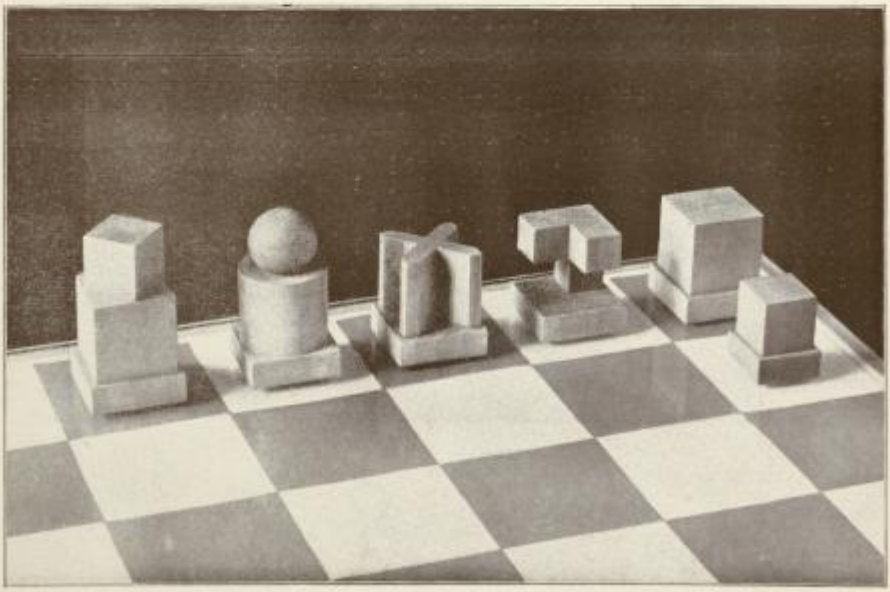
Ulitz Béla: Emberiség.

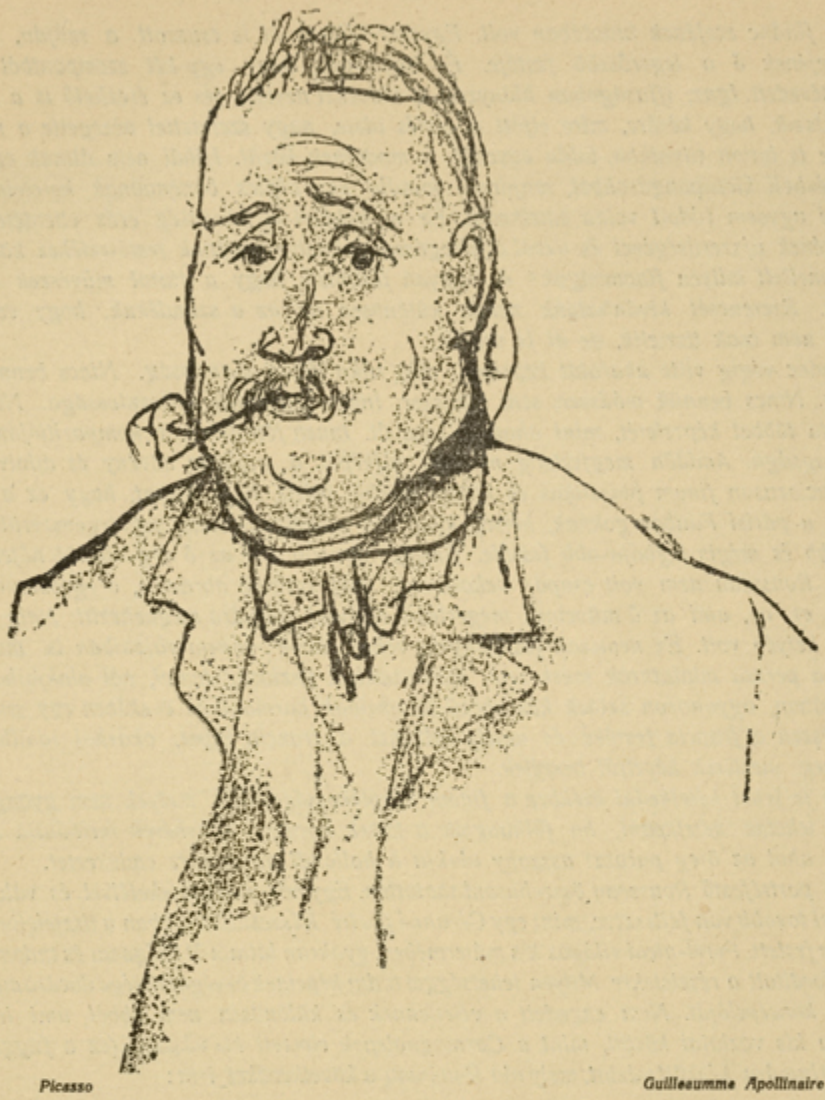
Henry Rousseau: Apollinaire és Muzsója.

Márffy: Nő napraforgóval.

Josef Hartwig: Sakkjátdk. (Staatliches Bauhaus Weimar)

Picasso — Guilleaumme Apollinaire

Guilleaume Appollinaire: Henri Rousseauról

Ford.

PÁL ISTVÁN

A párisi művészet aranyifjusága már régen tisztelettel adózott ősszakálu szegény őrangyalunknak Henry Rousseaunak, a finánenak. Meghalt 1910-ben ősszel. Az öröm mesterének lehetne őt nevezni, mert az öröm negyedében lakott és mert vásznai telitve vannak kellemmel és bájjal és kevés művészt bántottak több gúnnyal életükben, mint őt, a finánenot és kevés ember állt szemben oly tiszta homlokkal és nyugodt tekintettel az intrikusokkal és a gorombáskodókkal. Ez a nyájas öreg mindig megőrizte kedélyének nyugalmát és jellemének szerencsés alkalmazkodó képességével még a gúnyolódásban is és még a gáncsokban is csak azt akarta észrevenni, hogy legnagyobb rosszakarói is mintegy kényszerittettek arra, hogy művét elismerjék S e fensőbbséges derü nem volt egyéb, mint helyén való büszkeség.

Ez a finánc erejének tudatában volt. Egyszer-kétszer ki is csuszott a száján, hogy a maga idejének ő a legerősebb festője. És lehetséges, hogy egy-két szempontból nem is nagyon tévedett. Igaz, ifjuságában hiányzott a művészi nevelés (és ez érezhető is a képein), de ugylátszik, hogy későre, mire eljött a festés ideje, nagy szeretettel nézegette a mestereket és be is hatolt titkaikba, talán egyedül a modernek közül. Hibái nem állnak egyébből, mint érzésbeli kicsapongásokból, majdnem mindig egy népies bonomiának keretein belül, mely fölé ugysem tudott volna emelkedni. Ez a polgári egyszerüség erős ellentétet adott művészetének ujszerüségével és azzal a felfogással, amellyel korának festészetéhez közeledett.

De emellett milyen finomságok! és nagyon jellemző, hogy a fiatal művészek mindezt átérezték. Szerencsét kivánhatunk nekik, különösen ha az a szándékuk, hogy ezeket az értékeket nem csak tisztelik, de át is veszik.

A finánc végig vitte akaratát képeiben, elég ritka dolog manapság. Nincs bennük modorosság. Nincs bennük módszer, sem rendszer. Innen műveinek változatossága. Nem foglalkoztatta többet képzeletét, mint ahogy a keze őt. Innen jön dekorativ kompozitiójának bája és gazdagsága. Amidőn megfestette mexikói tájképét, a tropikus növény és állatvilágnak egy minuciozusan finom plasztikus és költői emlékét őrizte meg. Kitünt, hogy ez a breton, őslakója a párisi Faubourgoknak, kétség kivül az ekzotikumoknak legidegenszerübb, legvakmerőbb és mégis legbájosabb festője. Eléggé igazolja ezt az ő kigyóbüvölő nője. Mindamellett Rousseau nem volt csupán dekorateur, még kevésbé ábrázoló, ő egyszerüen festő volt. És ez az, ami az ő műveinek megértését annyiak számára megnehezíti. Nála minden a maga helyén volt. Ez nemcsak festményein vehető észre hanem rajzaiban is, melyekben megvan a perzsa miniatürök szerkezete. Művészetében tisztaság honol, női alakjaiban, fáinak rajzában, ugyanazon szinek különböző tónusainak harmonikus éneiében egy stilust ad, mely egészen a francia festőké és amely jellemzi a francia képet, akárhol található. Jól értsük meg, mesterek képeiről beszélek.

Hogy is lehet kételkedni ezekben a finom aprólékosságokban, melyek nem gyöngeségek, hogy is lehetne kételkedni, ha fölhangzik a kékek kórusa, a fehérek melódiája ebben a nászban, ahol az öreg paraszt asszony alakja a holland mesterekre emlékeztet.

Mint portréfestő Rousseau összehasonlithatatlan. Egy női mellképfeketéivel és választékos szürkéivel tovább van fejlesztve, mint egy Cézanné portré Részesültem abban a tiszteletben, hogy Rousseau festett. Perel-utcai világos kis műtermében, gyakran láttam őt dolgozni és tudom milyen gondot forditott a részletekre. Milyen tehetséggel tudta képeinek bevégezettsége dacára megőrizni primitiv koncepcióját. Nem engedett a véletlennek és különösen nem abból, ami lényeges. Rousseau kis vázlatai között, mint a Carmagnolenek cimzett kis vászon, (ez a függetlenség centennáriumára készült vázlat, mely alá Rousseau a következőket irta:

„Aupres de ma blonde
qu'il fait bon, fait bon.")

Nem egy van, melyet ideges rajza, változatossága, bája és a tónusok finomsága kiválóvá tesz. Virágképei mutatják, hogy az öreg Finánenak lelkében és kezében a bájnak és hangsuly tökéletességének milyen forrása volt.

* * *

Guilleume Apollinaire a „Les peintres cubistes" cimü könyvében nemcsak kubistákról ir, amint hogy Rousseau sem volt az, hanem a Baty korcsma vendégeiről, akik ma már többnyire muzeumok vendégei. Marie Laurencin egyike a közönség legkönnyebben hozzálérhető művészeinek. Művészete a fiatalság dicshimnusza, művészete maga a fiatalság. Ez érződik nemcsak művészeti objektumaiban, de ritmusában és szineiben is. Rodin mondta róla: Au moins en voilà une, qui n'est pas qu'une fauvette, elle sait ce qu'est la grace, elle est serpentine.

Archaikusan finom zamatu Marie Laurencin állatszeretete és archaikus egyes dolgoknak véglegesen primitiv megoldása. Hedonista expresszionizmusa, ragyogó egyszerüségének komplikáltsága nemcsak a mai művész eredőjének szintézise: Marie Laurencin a ma nője.

Andrée Derain az első lépés Cézannetól Picasso felé. Cézanne nagy formalékezése nem volt még

elég fegyelmezett ahhoz, hogy a szinek tul ne harsogják és ezzel szét ne feszitsék a formákat. Derain letompitotta az impresszionizmustól átvett szinhegemóniát, hogy egy szerzetes önmegtartóztatásával merülhessen bele a formaanalizisbe. Szinskálája a barnákra és szürkékre redukálódott, de ez a redukció nemcsak a formaanalizis szempontjából volt üdvös. Derain tájképei és csendélete földszaguan parasztosak, ez kivánta meg a barna okker skálát.

Ahogy Cézanne folytatója Derain, Van Gogh vonalintencióit Matisse viszi keresztül. Ő már tisztában van a két dimenziós felépitès problemájának jelenvalóságával és szinei csak ennek az igyekezetnek a kihangsulyozása. Ugy ahogy az impresszionisták és Van Gogh felfedezték a japán müvészetet, Matisse szükségét érezte annak, hogy a többi exotikus müvészettől kérjen segitséget a kétdimenziós megoldáshoz. Gauguin pedig Tahitiba menekült, hogy elölről kezdhessen mindent. Picasso négerimádata ismeretes.

Mindezen mesterek messze voltak még a beérkezettségtől, mikor a német szellem minden ellenkező diszpoziciója ellenére is gyorsan felfogta őket, sőt akceptálta. Érdekes, hogy csakugy, mint ahogy a francia impresszionisták, ugy a postimpresszionisták termékeinek szépszámu és nagyon kvalitásos része gyorsan vonult be az összes német városok muzeumaiba. Ugyanez áll a német magángyüjteményekre vonatkoztatva is és itt meg kell emlitenünk a Klinkhardt és Biermann-céget, amely uttörője volt Középeurópában a piktura eme gyönyörü forradalmi fázisainak. Keleteurópa e cégnek „Junge Kunst" cimü sorozatából ismerte meg ezeket a müvészeket, amelyeknek kiváló gonddal, szakértelemmel és merészséggel elkészitett antologiája ez a könyvsorozat. Nem mehet mindenki Párisba, a világ közepébe, a müvészet szivébe és mi a „Junge Kunst" könyvein át ismertük meg először a piktura és szobrászat pulzusának uj érverését. Hálásak lehetünk ezeknek a merész és önzetlen könyvkiadóknak, amiért az akadémia sivatagjába elhozták nekünk, szomjazóknak az uj piktura oázisát.

FOGLYOK

Irta

SZÉLPÁL ÁRPÁD

Ülnek

körülöttük nappalok hervadnak
távolságok
ünnepek
és a keresztek kinja
kék rózsákat terem

Ülnek
a megfeszitett csöndben
ismerősen az ismeretlen előtt
a vigasztalan városok körül
meztelenül mint a kigyulladt hangok

Az álmok kihült telemén
ülnek
sötélen a sötétben
és távol a távolságoktól
mint a problemák
sötélen
távol
és kivül az időn

Ülnek
körülöttük nappalok hervadnak
és a szüzek kinyilt teste
ragyog.

Arthur Korn: Analitikus és utopisztikus architektura

Fordította
VAJDA SÁNDOR

Az architektura szimbólum. Sugárkoszoru. A rend tendenciája — zene, a lökőerőtől a befejezésig. Átkarolás és felolvadás. A ház többé nem tömb, hanem sejtekké oldódás; kristátyosodás pontról-pontra; fölépités hidakból, izületekből, burkolatokból, csövekből. Burkok, levegőt zárnak körül, levegőt üritenek. A levegő, mint egy gyümölcs, sülyed közéjük. Csövek támasztanak. A levegő beléjük áradt, erőssé és hajlékonnyá teszi őket.

Az architektura szenvedélyes szeretet. Fölmagasodás. Körülkeringés. Leszoritva, fölszökkentve, hozzánk hasonlóan. Szimbolum. Tűzjel.

Mert az, ami a realitást művészivé teszi, az a tűzjel. Az égő városok. Az égő tájak. Az architektura, mint vezér. Kezében vannak az anyagok: vas, acél és üveg, fa és porcellán, szövet és papir. Az érzék a materia, struktura és az anyagok fölépitéséhez fejlődik. Csirázó falakból támadnak a butorok és a bennszülöttek nádkunyhói régóta nőnek fantasztikus fűtornyokká.

Az architektura szellemdus, mint a gép, mint a földalatti vasut, a lift, a karosszéria, föltünés nélkül kollektiv.

De a személytelen tárgyházban (Sachhaus) csak akkor lehet élni, ha a kielégitett szükséglet mögött áll a művészi forma, amely érzi az organizmust és kérdi: mely támpontokon, burkolatokon áll az épület, mint állnak a sikok — egyenesen-e — ferdén-e. Hogy nőnek össze vele a mozgó és mozdulatlan butorok. Hol a mesterséges fényforrás. Hogy állnak vagy mozognak a szinek. Hogy viszonylik az épület a közeli és távoli környezethez, a levegőhöz. Hogy állnak az egyes termek összességükben. Mint kap az egész jelentőséget a legkissebbhez viszonyitva. Mint lesz az egész a nagyobb közösség egy sejtje. Mint nő az egész tájképi és emberi szimbolummá.

Nem elég az arcnélküli megoldás. Az amerikain — egyenesvonalu — racionális város halálos.

De a személytelen tárgyházban csak ugy lehet praktikusan élni, ha az konstruktiv. Konstrukciót pedig csak analizis által lehet elérni. A gépépitő is megkérdi: mi a teljesitendő feladat — esztergálás, gyalulás, furás. És ha furatokat akarok előállitani, szükségem van a csavarmozgásra. Először analizál és azután konstruál.

Az épitész is a lakás, a gyár épitőprogramjának analizisével kezdi munkáját. Részleteket fedez föl, termeket, sejteket. Összekapcsolásokat képez, a horizontális csöveket, vertikális lépcsőtornyokat. Megtalálja a gyujtópontokat és fixálja őket, mint a centrumfurót a sikkorongon.

Fölfedezi az őssejtet, mely minden képződménynek, minden háznak városnak sajátsága és minden formát megpecsétel. Az anyagot, annak belső fölépitését, szilárdságát, strukturáját analizálja.

Az egész fölépitést, melyen minden áll, a vékony támasztókat, korongokat belsőjükben vizsgálja, azután e köré aggatja a külső falat nyilásaival. Igy analizál minden együttműködő tényezőt.

És csak ezután épiti össze a konstrukciót.

A materialis test és a szférikus légtér egymásbatorlódása. A levegő behatolása a test-masszába és ennek körülszövése drótokkal, melyek uj lég-

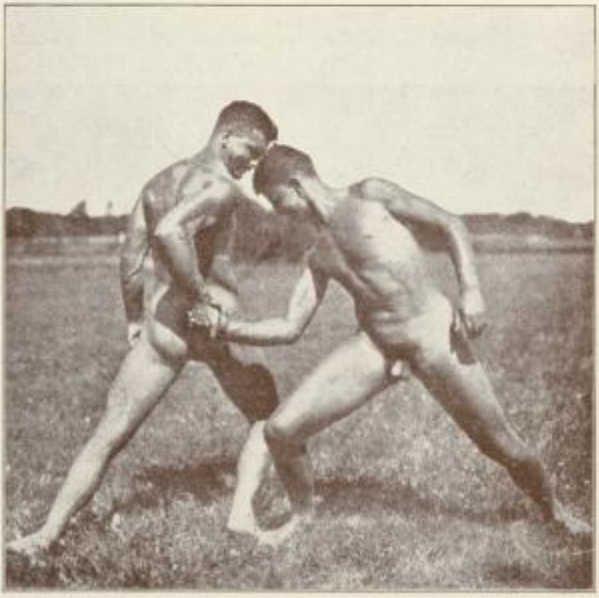

Lengyel László és Pál István: Mintavásári árusító bódé a temesvári mintavásárról

Lándzsavetőnő a Naturparkban

Birkózó finn katonák

sikokat teremtenek. A középpontból levegőbe meredő karok és a talajon keresztül nőtt bordák.

Elmaradhatatlan előföltétel az anyag, a konstrukció, a sejtorganizáció és a forgalom végső titkaiból való analitikus fölépitès. Ez az alapkő, nem kevesebb, nem több.

Egy ismeretlen és nem tudott törvények szerint való történés, mely az első racionális folyamatot titokzatos módon ujra teremti a saját szellemvilágában.

És megfoghatatlan titok marad, hogy a beretvaéllességü analitikus konstrukcio és az öntudatlan birodalmában született utópia egy pontban metszik egymást, mintha a nem tudott géniusz még egyszer végigismételne bennünk egy magasabb fokon a teremtő processzust.

A szimbolum és a tűzjel ép oly konkrétek, mint az analitikus konstrukció. És nem csak bennem. A harc a gépember és az anarchisztikus művészi között, a kollektivek és egyéniségek között, mely mint zene szabad törvények szerint való, nagyjában ismétli a fölemelkedést, a szükséges konstruktiv-analitikustól az intuició-művészi realitásig.

Rugby, Franciaország jövendő nemzeti sportja

Irta

O. F. KRUYT

A francia sport fellendülésében igen figyelemreméltó a rugbyjáték erős virágzása. Ez a jelenség elsősorban a német sportvilágot érdekli, mert Németországban a mezőnyjáték egész más utra terelődött. Az út a footballhoz vezetett a legutóbbi években a kézilapdajátékhoz, mintegy az izomfejlődés kiegyenlitéseül az atlétáknak.

Csodálkoznunk kell, hogy a rugbynek olyan hüséges előőrsei, mint a „Sportclub Frankfurt 1880" nem találtak követőre, már azon oknál fogva is, mert a sportbüszkeség és sportöntudat egész Németországban az erős harcot keresi. Abban nem kételkednek egy pillanatra Németországban sem, hogy éppen a rugby az a játék, amely egész különös módon a harc összes változatait magában hordja és a férfi legértékesebb tulajdonságait, a bátorságot, a kiméletlen nekirohanást, valamint a lovagiasságot fejleszti.

Igaz, hogy az idei párisi olimpiásznak a rugby-játék nem volt kiemelkedő pontja, mivel csak tulajdonképen egyetlen küzdelem jött létre Amerika és Franciaország között, Anglia és Irország nem vett részt, az amerikaiak fölényes győzelme azonban mégsem értékmérője az igen jó francia játékcsapatnak.

Ezen cikk keretében a rugby franciaországi fejlődését tárgyaljuk, az olvasót bizonyára érdekelni fogja, hogyan nevelik a francia ifjuságot sport utján a küzdelemre.

A francia Rugby-Egyesület (F. F. R.) ennek a sportnak legfelsőbb hatósága az 1920. évben alakult. Eddig Franciaországban csak egyetlen sportegyesület volt, amely az összes sportágak ügyeit intézte, ezt azonban fel kellett oszlatni, mert kiderült, hogy csak a szakosztály önálló vezetése eredményes. Olyan sportszövetség, amely az összes sportágakat magába foglalja, a tulorganizációnak mindig egy nehézkes, bürokratikus berendezkedése marad, amely csak a haladást gátolja.

Természetesen minden országban vannak hivei az egybekapcsolódásnak, láthatjuk, hogy jelenleg ép Németországban hatalmi okoknál fogva a tornagyesületekkel szemben szervezkedtek. Franciaországban sem ment a feloszlatás minden harc nélkül. Azokat, akik a szövetség feloszlatása mellett voltak, forradalmároknak tekintették. Közben kiderült, hogy ez kevésbbé revolució, mint inkább evolució volt, amely a sportnak bámulatosan hasznára vált. Igy minden sportág önállóan müködhetik s fejlődésének nincsenek korlátjai, az ellenkező esetben pedig mindenki mindent a központi sportszövetségtől vár. Ez a decentralizacio tette lehetővé a rugbysportnak ilyen gyors és hatalmas fellendülését. Amig 1920-ban a nagy szövetség vezetése mellett csak

280 egyesület játszott rugbyt, 1924 végéig az ezzel a sporttal foglalkozó egyesütetek száma 1200-ra emelkedett. Nem mondhatja senki, hogy a rugbyjáték kevesebb nézőt vonz, mint a football. A január 1-én megtartott küzdelem Francia és Irország között 30.000 néző előtt folyt le a colombesi stadionon. Az első játék Franciaországban 1880-ban, a Bois de Boulogneben néhány Párisban lakó angol és a játék iránti érdeklődő francia között folyt le, szóval ugyanakkor, amidőn Frankfurtban is, angolok kezdeményezésére, gyökeret eresztett.

1880 és 1890 között a rugbykedvelők legnagyobb igyekezete dacára sem alakult egyesület. Néhány sportkedvelő iskola foglalkozott csak vele, de ez nem is volt tiszta rugby, inkább ennek egy változata, a „la Barette", amelyet különösen 1885-től fogva az „Alsacienne"-ben játszottak. 1890-ben iskolabajnokságot tüztek ki, ahol az „Ecole Alsacienne" „Lycée Lakanall" és az „Ecole Monge" (mely utóbbi a nyertes is lett) vettek részt.

Érdekes megjegyezni, hogy a „Lakenal" kapitánya, a hires sportsman Franz Reichel volt, az utolsó olimpiasz főtitkára, aki ifjuságától fogva sportol és akinek sportjelleme hozzáférhetetlen. Németországban nem is tudják, hogy mennyire harcolt a németeknek az olimpiaszon való részvételéért, dacára, hogy ebben oly sok akadályra talált.

A két első és legnagyobb club, amely a rugbyt felkarolta, a „Stade Fancais" és a „Racing-Club de France" volt. Az első mérkőzés e két egyesület csapatai között 1891 május 19-én folyt le.

Az első francia bajnokságot (P. De Coubertin serlegét) 1892-ben vitte el a „Racing club de France". Nemsokára megkezdődtek a mérkőzések az angol csapatokkal szemben és egy néhány a vidéki egyesület csapataival szemben is. Képzelhető, ha az uj sportot Párisban ilyen nehezen lehetett bevezetni, mennyivel nagyobb erőfeszitésbe került a vidéki csapatok megszervezése.

A Loiretol északra, a kikötővárosokban lakó angolok, különösen azt kisérelték meg, hogy az iskolák sportéletébe vonják be ezt a játékot. Ez a törekvés eredménytelen maradt. Délfranciaországban, ahol ma legerősebben virágzik ez a játék, hallani sem akartak róla. A Stade Francaise-Stade Bordelais csapatok játéka alkalmából megtört a jég. Ettől az első emlitésre méltó játéktól a déli kedélyek fellángoltak és egymásután alakultak a rugby-egyesületek Narboneban, Pergignanban, Montpellierben, Calcasanneban és Marseilleben.

Természetes, hogy épen a délfranciák sajátságos temperamentumuknál fogva ebben a csodálatos sportban örömet találtak és hogy itt ennek a játéknak termékeny talaja van. Ezen a vidéken a népnek izzó, harcrakész szelleme van. A rugby-ball kipattantja és kimüveli a harcos jellemek nagyszerü tulajdonságait, nemesiti a mozgást, az alkalmazkodóképességet és a küzdelem szeretetét és az izomtevékenység teljes harmóniáját követeli meg. Mindenben megfelel e napsütötte vidék fiainak, hogy nemes kvalitásaikat alkalmazhassák. Miután 1899-ig a bajnokság csak a párisi csapatok számára volt fentartva, sikerült a „club Stade Bordelais"-nak ezt a megtisztelő pozíciót a maga számára elnyerni. Azóta a délfranciák 24 küzdelemből 19-ben ragadták magukhoz a bajnoki cimet. 20 év óta a rugby-játék végleg megerősödött és nagyszámu nemzetközi mérkőzés folyt le ugy angol, mint német csapatokkal. Franciaország ama óhaja is beteljesedett, hogy az angol négynemzet játékokban az ötödik helyre vétetett fel. Március 22-ike ebben a vonatkozásban felejthetetlen naggyá lett. A párisi „Parc des Princes"-ben, ahol a legutóbbi időben az ujzélandiak is szerepeltek, állott szembe a francia nemzeti csapat az angollal. Ha Franciaország alul is maradt a küzdelemben, mégis ez a mérkőzés nevezetes fázisnak a kelete volt. 1920 óta vereséget szenvedett ugyan Franciaország Skótországgal, Angliával és Walessel szemben, de a vereségek aránya mégis elég kedvező volt; 5 : 0, 8 : 3, 6 : 5.

Ezzel szemben Dublinben 15 : 7-re verték le az ireket. Azóta Franciaország az ötnemzet-bajnokságban a legszebb formát mutatta, vesztett, de nyert is. Az Irlanddal folytatott legutóbbi mérkőzés, melyet 9 : 3 vesztett, a balsors jegyében folyt le, mert mindjárt kezdetben két francia játékos sebesült meg s ezáltal a csapatlétszám kisebbedett.

A legfontosabb a francia rugbysportra jelenleg az a tény, hogy Franciaország egyenrangu ellenfele lett az angoloknak, akik évtizedekkel idősebbek e sport kultuszában. S ezenkivül, hogy fiatal játékosokból óriási tartalékkal rendelkezik.

Bátran mondhatjuk, hogy ez a játék Franciaország legnépszerübb sportja és amit

majdnem sajnálnunk kell, hogy minden más sportot kiszorit. Mindezektől eltekintve, a rugby az a sport, amely a legtökéletesebb atlétát neveli, olyanná, mint amilyennek azt szeretnők. Azokon a vidékeken, ahol eddig szövetségbeli footballcsapatok játszottak, állandóan alakulnak a rugbyegyesületek, ugy a Bretagneban, mint Északfranciaországban.

A rugby meghóditja a francia ifjuságot, nemsokára a kiváltságos nemzeti játék lesz, mert pompásan összevág a francia kedéllyel és karakterrel.

HARC A SZAKEMBERREL

Irta

MECHTILDA LICHNOWSKY

Ki ne ismerné a szakembert, aki fényképésznek nevezi magát?!

Hogy mit akarok én, azt tudom. Hogy ő mit tud, azt is tudom. Legjobban tudom azt, hogy mit tudna — ezt meg ő nem tudja. Ő meg azt tudja, hogy mit akar ő és hogy én nem tudom, hogy mit akarok. Ő azt akarja — amit én tudok, de mert nem tudja, hogy mit tudna, ha tudná, amit én tudok és nem akarja azt, amit nem tud, hogy mit tudna, ha azt tudná, hogy mit akarok én — igy támad a fénykép. De nekem ez sem kell. Más szakember után kéne néznem s akkor megint tudnám, hogy mit akarok s ezt ő csak akkor tudná, ha tudná... Hát mit akarok én? Azt akarom, hogy a fény és lencse embere fényképező gépét ugy irányitsa felém, ugy állitsa be és ugy müködtesse, hogy ne támadjanak fénypleonazmusok. Én a magam feje számára — ahogy különben mindenki más feje számára is — azt a tárgyilagosságot kivánom, amelyet szoborral, halálfejjel vagy gonosztevő fejével szemben használunk. Mindhárom esetben formáról van szó — szintől nem zavartan, méretekről a póztól függetlenül, tömörségről és egyszerüségről, figyelmen kivül hagyva a testi és lelki részletezések sokféleségét. Semmiben sincs több fény, mint az igazságban és semmi sem szorul több fényre, mint a hatásvadászat. Ebből élnek a fényképészek s az előbbi megfogható hatássá süritve az, amire én törekszem.

Major *Önarckép*

No már most mondjuk ezt egy önállósitott szakembernek, aki üvegtető alatt trónol és a város minden utcasarkán kirakatot tart, amelyben áldozatai szemükkel villámot szórnak, tekintetükkel elbüvölnek, éleslátásukkal hátrakacsintanak, lapos tekintetükkel elölről érdekelnek, kezükkel cinquecento-pózokban kérkednek, ahol a selyem raffolva, a bársony puffolva, sealskin vonszolva fátyolkigyók és boák egybefonva, mélyesztett és megvilágitott hátterekkel, Carmen-, Don José-, Savonarola-, Megváltó- és rayonfőpózok csinálódnak, ahol a homespun ifju az irodalmi ifjonccal versenyre kelve fonja össze karjait, vagy könyvbe mélyed, vagy keztyüt-botot szorit a jobbjába, mig a bal nem tudva, hogy mit mivel a jobb, elegánsan lóg vagy derekat ölel át. Mondja hát ennek a szépség és arcisme szakembernek olyan kedvesen mint udvariasan, amit mondani akar, — se meg nem hallgatja, se meg nem érti. Mondja: „Csináljon kérem a fejemről éles képet, mintha nem fej volna, hanem valami épület. Vigyázzon rá, hogy a pofacsontjaim kiálljanak, hogy sovány orcáim ne lássanak teltnek, hanem a pofacsontok láthatólag átszeljék őket, hogy világos hajam ne lássék feketének, szóval állitsa be ugy a világitást, hogy az igazi, (a meglévő) alak álljon elő és hogy a lencséje szájamból, amely mégis csak száj és nem lencsepüré, ne csináljon lencsepürét. Lemondok a húsos tojásdadságról, a redők lesimitásáról; szeretem ráncaimat, mert ezek a szakemberrel éveken át folytatott viadalaimban támadtak és..." Mit szólna mindezekhez az imígy felizgatott fényképész?

Tudja, tudja, tudja!

Azt tartja ugyanis, hogy valami elavult vaskalaposnak hiszem, pedig szó sincs róla s megbocsátólag mosolyog, de nem minden bántódás nélkül. Neve, fényképész, szó, ami szó, elég szerénytelen név, nem vall eléggé a művészre? És van-e olyan képe az utcasarki kirakatokban, amely nem valóságos Rembrandtnak fest. Igen, olyannak *fest:* a külső álarc a benső törvény nélkül.

Semmi sem könnyebben eltanulható, mint a véletlenség művészete, semminek sincs annyi sikere, semmi sem érvényesül oly meggyőzően, semmi sem makacsabb a felülkerekedésben, semmit sem nehezebb leplezni az igazival való hamis hasonlóságáért, különösen akkor, ha az álarcot bona fide viseli az ember.

Ezért hát nem is mondok én a fényképésznek olyan föntiféle beszédet, mert azt hallaná ki belőle tévesen, hogy kontárt látok benne, én, aki tudom jól, milyen jó a lencséje, milyen biztos a világitási érzéke, milyen kiválóak a lemezei, előhivói és papirja s hogy milyen messzelátóan csillog Rembrandt-szeme; azt gondolná — kétségtelen: „Majd meglátja! Istenem, ezek a laikusok, mindig csak az erszényükön és a szépségükön jár az eszük! Nem vagyok én olyan fiu, akik a páciens állásokkal gyötrik és hülye követelésekkel: „Ne oly komolyan"; hisz én Rembrandt vagyok."

Major Gusztii

De hát csak ugy szó nélkül adjam be a derekam?

Némi kis utbaigazitást mégis csak megkockáztatok: „Óhajtanám, hogy a fejem jellegzetessége, nagy száj, beesett orcáim, erősebb pofacs". Már nem hall, eltünik feketével leboritott készüléke alatt, mint valami házi nyul. Mitse használ, ha még hozzáteszem, hogy semmiképen sem akarnék bágyadt, elmosódott fényhatásokat, amelyek engem ábrázolnának ... („Mit? Hogy ő vánnyadt? Maga vánnyadt! Ezek a laikusok! Nem is felelek!") Ugyanazt gondolom én is és ezért magammal hoztam N. rablógyilkosnak nagyon jó képét. Látni, plasztikusan kidolgozva, homloka alkatát, az orrcimpák formáját és valószinüleg rivaldaszerü világitással kihozva a két ajakból alakult szájat, amelynek hasadéka mint valami százlábu, sugárszerü, mikroszkópikus élesen látható végtelen számu finom vonalacskákat mutat lenn is, fenn is és ezzel pontosan felismerhetőleg elárulja az egész száj alkatát. A degenerált bőregérfülek bőrszerüen válnak ki a világos háttérből.

Major Frici bácsi

— Tehát, kérem, nézze csak, nem tudna valami szinpadvilágitást?

— De hát ez valami gyalázatos ...

— És a lencsét olyan élesen beállitani, hogy pofacs ...

— Hát ilyent egyáltalán nem csinálunk.

— De hát az ilyenféle világitással épen azt érnők el, amit a szájnak akarnék — csak olyan leegyszerüsitett törzskari térképet szeretnék arcomról ...

— Foglaljon, kérem, helyet!

— Szivesen; de hát előbb értsük meg egymást. Önnek itt mindene meg van, ami olyan képhez kell, amilyet óhajtok — szinte túlontúl meg van a lehetőség, — ha teljesen ugy exponál, a lencsét pontosan ugy állitja be, ahogy itt ennél a rablógyilkosnál ...

— Kérem, kérem! Hogy hasonlithatja magát ehhez a gonosztevőhöz? . . . Nekem, mint müvésznek, utóvégre az ön személyiségét is!

Ó, ő mindjárt eltalálja, azt a személyiséget, amelyen 40 év óta nyolcvan családtag vitatkozik és amelytől a tacskókutyám, amely három év óta ismer, nevetőgörcsöt kap.

Hát azzal a rablógyilkossal nem érek célt. Hát egy halottnak a képével hozakodom elő.

Itt megint tisztán az arc alkatát tekintem, öreg ember szakáll nélkül, minden ránc, minden forma egyszerü, de a legpontosabban megrögzitve, sehol sincs nyerseség, de minden vonal komoly. Egyiket sem lehet a másikkal felcserélni. „Mindegyik a maga helyén." Ezt mondom a fényképészemnek. Ez jó lesz. Meg is mondom és hozzáfüzöm: „Sok arcképen nem tudja az ember pontosan, hogy az árnyék forma vagy fényjáték utján támadt-e . . . nos hát, nem akarnék hamis fényhatást — minden igaz legyen, csak tények, kissé kiemelve, kétértelmüségek elkerülve, mindent az Ön szép világitásával és derék lencséjével, semmi szétömlő fényü ravaszkodással — éppen müvészileg leegyszerüsitve . . ."

— Igen, igen! Müvészileg.

— Tudom, tudom.

— Igen, én is tudom.

— No hát lássa, mint ez a halálfej. Olyan kérlelhetetlenül élesen.

— Huhuhu, hahaha, hehehe. De drága nagyságám.

Tehát megint nem tudja.

— De drága nagyságám, hiszen kegyed él! Az Ön szinei!

Istenem, ezek a laikusok! Inkább tiz mátkapár és husz baba.

— A világitást, az exponálás tartamát a távolsággal egyesiteni, ez éppen az Ön müvészete. Hisz végre is minden müvészet a technika talaján kel életre.

— Hogyan? Müvészet — technika? Édes nagysád, husz éve mint müvész . . .

Meg lesz — tudom, hogy lehet — de persze mégse lett meg. Elhallgattam, mint a bárány bégetés után. Széttépte magát elbizakodásában, buzgóságában és nemtörődömségében én meg széltéptem később a próbafelvételeket.

Weiszberger — Fák között

Picasso *Pihenő pár*

PÁRIZSI KIÁLLITÁSOK

Irta

MIHÁLYI ÖDÖN

Párisnak valószinüleg igénye a müvészet, sőt ez az ezerfajta, ma már oly pontosan skatulyázható iskolás müvészet is kellhet neki. Bár Henry Rousseau éhenhalt, bár Modigliani öngyilkos lett, de mindenkinek eljön a maga ideje, Párisban divattá születik egyszer. Ezzel a bizonyossággal élnek meg a caffe-crèmejükből a Rotondkörnyéken egyforma szivóssággal franciák, angolok, oroszok, japánok, magyarok, norvégek és fokföldiek — mind festők ők, mind kubisták, szürrealisták, primitivek, konstruktivek, mind tud egy-egy mükereskedőről, aki ha a sajtó, vagy a „befolyásos körök" jóindulatát megnyeri, kiállitást rendez nekik.

És Párisban igy alig látni másvalaki képét, mint a sajtó vagy a „befolyásos körök" beérkezettjének dolgait. Hogy a többiek nagyobbat, ujabbat, mélyebbet tudnak-e, arról azonban ezek a kiállitások is választ adnak, negativ szomoru feleletet: Párisban ma rengeteg tehetséges, metierjét jól tudó festő él, de egy sincs, aki utat mutatna, egy se, aki a jövő embere lenne. Ma már minden leszürődött és az eredmény nem egyéb, minthogy van kubista-festészet, van neoklasszikus festészet, konstruktiv festészet, mindegyik külön-külön müvészetnek számitható, egymástól, lényegében, módszereiben oly elütő, hogy már nem is fejezhetők ki irány, vagy iskola cégjelzéssel, mert ép ugy külön ágai ők a két dimenzios müvészetnek, mint más és más dimenziókban a festészet, szobrászat, épitészet.

A Rue de la Boëtie és a Rue de Seine mükereskedőinek majd mindegyike kiállitást tart.

Paul Rosenberg, aki talán a legelőkelőbb közöttük, tizenöt képből álló kollekciót állit ki a tizenkilencedik század nagy hatásai cimmel, Ingres-től - Cezannig egy-egy képpel képviselteti azokat a francia festőket, akik a ma müvészetét meginditották. Ha a képek nem is jellemzők talán, de mindegyik önmagában is lezárt érték egy klaszszikus kor tanubizonysága.

Marcel Bernheim Van Gogh kiállitása ma Páris egyik legszebb látnivalója. Van Gogh egyéniségéhez csak annyiban ad uj adatot, hogy Van Gogh ifjukori képei, melyet a mütörténet könnyedén azzal intézett el, hogy a későbbi Van Gogh nagyságát még csak nem is sejtteti, ép Bernheim kiállitásán élénkebb világitást nyertek és a tapogatódzó, kinosan kereső nagy festő fiatalságát nem egy klasszikusan kész kép revelálja.

Történelmi jelentőségü a Galerie Vavin Raspail kiállitása is. Itt a Section D'or 1912-es kiállitását ujitják fel. A Section D'or müvészeinek ez az együttese akkor

majd az egész modern müvészet összességét jelentette, ma pedig bizonyiték, hogy a mesterek önmaguk és tanitványaik mestereik utánzásából élnek. Archipenko, Braque, Delaunay, Gleizes, Gris, Laurencin, Léger, Shote, Marconsis, Metzinger, Picasso, Rivemont—Dessaignes, Willon, a Kubizmus első megjelenitői és azóta is utánzások és ismélelgetések ellenére Páris legkomolyabb festő-tehetségei, Braque és Gleizes pedig e sok hires név között már régi müveikkel is a legtöbbet jelentők.

Foujita ez a lendületes, ravasz, mindent tudó giecsör divatba hozta a japánokat Párisban. A Galerie Carmine, a fiatal Shotaro Konishit hozza, akiből már csak a neve és portraitjainak alakjai japánok. Bájos nőket fest, kedves csendéleteket, pompázó aktokat, kicsit geometrizálva, kicsit pepecselve. Ez a festő rosszul járt Európával. Foujita friss, fiatalos Európára ébredése nála már behódolás, egy tőle messzejáró kultura hullámaiba elmerülés.

Az amerikaiakat Morgan-Roussel reprezentálja a Galerie Henry-kiállitással. Leszürödött, megállapodott ember. Sok mindent már is tud. Képei mellett emocio nélkül megy el az ember és másnap reggelre egyet se tud magában rekonstruálni.

Miss Guiness angol és a Galerie Viscontiban láthatók kubista képei. André Lhote tanitványa. A Kubizmust ezt a par exellence férfias és intellektuális müvészetet szentimentális témák és elgondolások mezének használja.

Marc Chagall kiállitását most zárta be a Galerie Hodobert. Chagall, a festő megbukott Párisban, a grafikus Chagallnak sikere volt. Értelmetlennek, önkényesnek mondják repülő alakjait, tétova házait, irreális tájait. Párisban most áll beérkezése előtt a szürrealizmus és Chagall, aki talán első reprezentánsa volt az uj iskolának, ma már vieux jeu. Es tényleg uj képei elvesztették a régiek üde szépségeit. Chagall, aki azelőtt mindent megérzett, ma már csak elgondolásokat számit ki kinosan rendes képein. Leonce Rosenberg Léger-t, Braque-ot, Deraint, Matisse-t, Wlaminck-ot, Utrillo-t és Picassot kolportálja. Egyikük se változott, egyikük se fejlődött. Többé-kevésbbé jó képeket festenek, egymástól lényegesen elütők és együttes kiállitásukat már mi sem indokolja.

Suzanne Valladon — *A gyermek Utrillo*

Páris legnagyobb sikereit kétségkivül Utrillo, azaz mükereskedői aratták le. Ez a föltétlenül jószándéku, kellemesen ható, de egyhangu festő már régen valamelyik, vidéki őrültek házának lakója, de képeit összevásárolta egy mükereskedő érdekeltség aki megmozgatta Páris kritikusait, megvette Páris lapjait és három évi készülődés után piacra dobta Utrillonak majd kétszázra menő képét. Van amelyik 60.000 frankot ért el, de a legkisebbet is 16.000-ért adták.

Utrillo legnagyobbrészt utcarészleteket fest, fotografikus hüséggel, házai világoskék tónusban állnak, levegője vibrál a napsütésben. A képeit csak a házak különbözősége szerint lehet megkülönböztetni, de kritikusai ezt a már-már képeslap-izü festőt konstruktivnek, architektonikusnak hiszik, vagy valljak.

BUDAPESTI KIÁLLITÁSOK

Irta

NÉMETY ANTAL

Az utolsó félesztendőben rossz csillagok járnak a modern magyar képzőművészekre . . . Egymásután megszünt három kis azilumuk, amik közül legjobban a *Belvederet* kell sajnálnunk. Az uj jövevényeknek egyáltalában nincs megnyilatkozási terük, az arrivée fiatalok is nehezen szólalhatnak meg. Egy ritka jól vezetett Andrássy-uti kis könyvkereskedés, a *Mentor* szuterénje az egyetlen, melynek szükös falain néha érdekes dolgokat láthatunk. Néha elportyázgatnak a fiatalok — mint most is például a KVT kiállitásával, — a Nemzeti Szalonig is . . . De a — többi néma csend . . .

*

A **Mentorban Bortnyik** Sándor képei függnek a falakon. A leghevesebb ellentmondásokat váltotta ki a hosszu hallgatás után következő budapesti fellépés. Néhány nagyon komoly és máris patinásnevü művész a fiatalok táborából oda nyilatkozott, hogy az ilyesmit észre sem szabad venni, mert a legteljesebb dilettantizmus termékei a művek. Mások nemcsak kuriózusnak, de értékes kisérleteknek is véleményezték Bortnyiknak a weimari Bauhaus törekvései jegyében létrejött alkotásait. Anélkül, hogy értékitéletet akarnánk mondani Bortnyik Sándor eddigi szerepéről a magyar aktivista mozgalom budapesti virágkorától kezdve máig, ami nagytávlatu visszapillantást és hosszas analizist követelne — nehány elvi álláspontot szeretnénk leszögezni, függetlenül személyétől, *zeitlos* értelemben, de egy nagyon aktuális kérdésről.

A konstrukciónak, mint emberi alkotásnak csak a gépben és a mérnöki rajzokban van etikus értelme. Amikor *indokolt* a formák és vonalak egymáshoz rendezése . . . mert egy konstruktivista rajzban, vagy többanyagu szerkezet-alkotásban nincs adva a képpel vagy plasztikus tárggyal együtt, hogy nem lehet másképpen: amit a művész csinált *szükségszerü* megmásithatatlan. (A régi értelemben vett műalkotásoknál ez az öntudatlan érzés az *adequat* fogalmában nyert kifejezést, amikor az esztétikus a műalkotás előtte megjelenő formáját a *Kunstwollen*-ban vélte determináltnak.) Vagy mérnök legyen valaki, vagy művész — ezt a kategorikus imperativust kellene megszivlelni sok mai művésznek, ha alkotásaihoz megakarja találni az etikai alapot. (Valaki megállt Bortnyik *Uj Ádám* cimü festménye előtt, mely egy festett gépkonstrukcióval és üveglallal kombinált modernruhás fiatalembert ábrázol és igy szólt: En nem tudom mit tartsak e képekről, csak annyit tudok, hogy az üveglap sugártörése *hibás* . . .) Ezek a művészek, akik nem disztingválnak célok és lehetőségek között semmit, nem különböznek a Pilotyiskolától és Makarték festőietlen historicizmusától. Nem különböznek az irodalmat festők méltán lebecsült csoportjától sem, azzal a különbséggel, hogy ők *korszerüen*, nem történelmet, irodalmat, de *mérnöki konstrukciókat* festenek. Amennyire „érték" az előbbi kettő a művészet egyetemes fejlődése szempontjából és nem más mint *illusztráció*, annyira „érték" a konstruktivizmus is a maga indokolatlan világának etikátlanságával.

*

A *Képzőművészek Uj Társaságának* megnyitó kiállitása az erzsébet-téri szalonban ha nem is reprezentálja a fiatalok helyzetét és viszonyát az előző generációhoz, szép és tanulságos. A névsor kissé kusza. Csóktól, Vaszarytól és Rippl-Rónaitól kezdve néhány akadémiai növendékig majdnem mindenki szerepelhet itt. Nem fogunk részletes seregszemlét tartani, nehogy zsurnalisztikai közhelyeket mondjunk, hanem csak azokról emlékezünk meg, akikről nincs mindig alkalom szólani . . .

*

Szobotka Imre szerény és halkszavu piktor, komoly, bensőséges művész, nem a sokat, de a mindig értékeset alkotók fajtájából. Festői utja igen érdekes. Kezdetben feltétel nélkül csatlakozik (1911—1916) Picassoék mozgalmához, majd elkanyarodik a tiszta obstrukciótól és fokozatos átmenetben eljut a problémák labirintusán keresztül a lirai gazdagodásig. Első, még dogmatikusan kubista a képein a *vonal* problémája érdekli: hogyan lehet két dimenzióval — hármat kifejezni. Azután fellép a *szin!* Eleinte nyersen, de amikor fokozni kezdi a szin — disszonancia és — konzonancia formákhoz való hozzáhangolásának problémáit, megtisztulnak szinei. Már vonallal *és* szinnel komponál, majd belekapcsolja a *fényt* is festői effektusai közé. Ez utóbbi visszaveti a formák térszerü ábrázolása felé, ami Szobotka egyéni véleménye szerint csak megalkuvási korszak. A naturához való bizonyosfoku ábrázolásbeli ragaszkodással *elhallgat* egyes dolgokat képein, amik az ő lelkének kulisszatitkai, mert nem nyersen, absztrakcióvá meztelenitve, hanem csak érzéki formákon keresztül utalhat belső tartalmakra.

Meggyőződésünk szerint ez a „megalkuvás" teszi egyénien érdekessé Szobotka pikturáját, mely különben üres epigonja lenne az első analitikus kubisták alkotásainak.

*

Erős talentum: *Aba-Novák* Vilmos . . . (A szó *szoros* értelmében: *erős*, ennek a jelzőnek minden dinamikus jegyével alkotásain.) Utja: az autodidaktáké volt, — első állomása: a valőr keresése . . .

Pátzay Pálné.
Pátzay Pál egyik legjelentékenyebb magyar szobrász.

Kmetty: Önarckép.

Márffy Ödön festőművész és Márffyné Boncza Berta.
Márffy a nyolcak volt tagja, felesége Ady Endre özvegye.

majd állandóbb problémák kezdik érdekelni: a forma, a harmadik dimenzió lehetőségei. A forma csaknem reliefszerüvé élesedett, a fény azonban csak imaginarius megvilágitás maradt képein. A pozitivumhoz kötött fény problémáival 1923-ban kezd kisérletezni és ennek e kifejeződési formának végső lehetőségeit kutatja.

Első problémái: kubisztikusak és az a körülmény, hogy a tér-problémák bogozgatása közben nem jutott abba a zsák-utcába, amibe Picasso és amibe, ha epigon szellem, okvetlenül be kellett volna futnia, — jelzik önmagából fejlődő, egészséges, pozitiv alapokon nyugvó egyéniségét. A fény, mely az impresszionistáknál a materialis világ szétlazitója lett, nála ujjáértékelődik, egy értéksikba kerül más reális valóságokkal (tér, testiség stb.), amikhez ragaszkodik. A *sur nature* festői világa nem izgatja. A földön jár, de nem néz a földre . . .

*

És furcsa rapszodikusan tovább a nevek:

Egry József! . . .

Tanulmányt volna érdemes már egyszer róla irni. Igazi, bensőséges müvész. Alkotásain nem lehet felfedezni a *korszerüség* jegyeit, de minden szinfoltja belülről jön: adequat . . . Tehát *egyénisége* nem az aktuális emberé . . .: Szerinte: az igazi érték vagy müvészi fejlődés már magában is *ösztönös távolodást jelent a szóval kifejezhetőtől.* És ez az abszolutra törekvés jellemzi piktori világát, mely: *a fények élete,* a mozgás által adódott szin-forma eltolódása térbeli megjelenésén alapszik.

*

Simon György János — keveset emlegetett és kevéssé méltatott fiatal müvész. Erősen szintetikus látásu festő-egyéniség. Szintetikus látásából folyik nemcsak az, hogy szigoru egységbe fogja fel a teret, ahol a dolgok egymáshoz való viszonyát a legszorosabbra füzi a megkomponálással, hanem az is, hogy *minden részletezés nélkül, pár kifejező vonallal érzékeltet dolgokat.* Grafikájában vonalakra és az azokat kisérő néhány foltra redukálja a valóság tárgyait. Stilizáló törekvésében bizonyos fokig felszabadul a realitásoktól, hogy egy mélyebb, *hatásában* reális müvészi valóságot teremtsen. A fákat szuggesztiven égnek szökő pár vonal jelzi, mely önálló ritmikával tagolja a teret, aktjain a test térbeliségének mély éreztetésében rejlő ábrázolási feladatok, a kezdeti kubizmus probléma-körét érintik. Egy-egy tömören összefogott folt jelzi a fák lombkoronájának egymásbahajló gerezdjeit. A járókelőket, csak mint staffage, elszórtan, a térbe beállitva, franciás könnyedséggel ábrázolja. A mozdulat dinamikája van lefotografálva a leredukált vonalakban és ezért hatnak élő figuráknak a tovasiető, esős utcán futó, vagy napsütésben sétáló járókelők. Mig az emberben a *mozgás,* a halott világban *a dolgok térben való elhelyeződésének megkonstruáltsága* érdekli, mint legsajátosabb lényeg.

*

Czóbel Bélának is szerepel néhány grafikája a **Kut** kiállitásán . . .

Egy régen, kibontakozása elején irt *önvallomásában* igy foglalta össze müvészi hitvallását: „Nietzsche meséjét idézem az ember fejlődésének három korszakáról, mikor igyekszik mindent magára venni, mindent vinni s mint teherhordó állat siet a pusztán keresztül s ott a pusztán, az egyedüllétben veszi észre, hogy ő idáig csak idegen terhet hordozott. S a teherhordó állatból oroszlán lesz, régi értékek megtörője, még nem ujak alkotója. Ehhez gyermeknek kell lenni, mert ujrakezdés és első mozgás gyermek.

Igen, elfeledni mindent, ami reámerőszakolt, eldobni mindazt, ami másokból kiválogatott, semminek lenni s ujra megszületni, hogy az első hang az én gagyogásom legyen, mi ha mondattá válik, szóljon az bármiről, énrólam beszéljen!

Ide nyulnak le Czobel festői világnézetének a gyökerei. Czóbel már törekvéseinél fogva is erősen absztraháló müvész, aki képtémáit például vászonra rögzitve, ott fejleszti tovább szinben és formában egyaránt, önálló életü, realitásoktól független festői megnyilatkozássá.

*

Tisztaszándéku és a grafikában néha egyenesen bravuroskezü müvész *Scheiber* Hugó . . . Valamikor az impresszionizmusból indult el, hogy pár évvel ezelőtt ráeszméljen a *keresés* szükségszerüségére és megérezve e formavilág kiéltségét, a Cézanne-követés tapogatózásai után a müvészi kifejezésnek egy olyan erőteljes nyelvét alakitsa ki expulziv egyéniségéből, mely a legtisztább expresszionizmus, de a szónak *nem* tulhajtott értelmében. Pillanatnyi helyzetek, lázas tovamozdulások ábrázolása izgatja, amit olajképein Van Gogh rapszodikus vonalvezetésével rokon, nyugtalan, irizáló szinü formák szuggerálnak. Folyton kisérletezik. Kedvenc témája grafikájának — a szembesütő napfény: hogyan bontja meg a térrelációkat és hat a fénykörébe kerülő emberre.

Grafikai alkotásainak legérdekesebb alkotásai azok, ahol a szénrajz fekete-fehérje mellé beledob virtuóz módon egy-egy szint, a szájat, vagy az arcot pirositja, az éj terébe von néhány kusza szines vonalat.

Leggyökerén eklektikus lélek: egyénisége sokféle modor analizálhatatlan konglomerátuma.

*

Sokan vannak még a *Kut* kiállitásán, akikről most ritka alkalom adódnék e tárlat kapcsán néhány mondatot leirni . . . Kmettyre tanulmány vár, ugyszintén Pátzay Pálra is, aki függetlenül a kiállitott dolgaitól, talán a legkomolyabb jelenség a legujabb magyar skulpturában. De mondottuk: ez az irás nem a szokásos recenzió, nem is kép a Kut kiállitásáról, csak néhány szempont adalékul néhány budapesti kiállitó müvészetének mérlegeléséhez . . .

Oszkar Kokoska *Rajz*

PERISZKOP

Mörder, Hoffnung der Frauen. Ime, ezt a rajzot Kokoschka expressiv intuiciója pattantotta ki sok, sok esztendő előtt. Drámát is irt Kokoschka ugyanilyen cimmel. Most egy kis hiányos névsor következik. Cinkotai Kiss, Landru, Dencke, Haarman, Molnár Tóth József, Lederer és Leirer Amália gyilkosa. A fiatal Kokoschka az expresszszionizmus első forradalmi hevében bevezetőt irt és rajzolt ehhez a névsorhoz. Ma már akadémiai tanár és fáradtan olvassa ezt a névsort. Uj rajzok és uj drámák kellenének.

Musikstadt Wien. Az elmult hónapban két zenei botránya volt Wiennek. Az egyik a filharmonikusok főpróbáján játszódott le, ahol a konzervativ bécsiek folytonos közbekiáltásokkal zavarták meg Igor Stravinsky fantáziájának előadását. Igor Stravinsky ma a legerősebb és a legforradalmibb zenei egyéniség. A másik botrány az Operában játszódott le, ahol Erich Korngold Violante cimü müvét a szerző maga vezényelte. A közönség nagyrésze zugva követelte, hogy inkább Richard Strauss zenéjét akarják hallani és habár ma már Strauss nem jelent ujat, mégis jóval merészebb a fiatal Korngold óvatos muzsikájánál. Mi történt hát a jó bécsiek agyának zenei centrumaiban? Semmi. Csak a Presse vén Korngoldja már nagyon öreg. Ez az öreg zenei poloska legalább annyit ártott már félszázad óta Bécs zenei életének, mint ő előtte Hanslik, aki többek között Rubinsteint is megfojtotta. A jó bécsiek most lassan ébredeznek és észreveszik, hogy az öreg zenepoloska már régen csipi őket. Álmosan vakaródznak, ez volt az operai Korngold-botrány. De Stravinsky, az még nem kell. Das wäre schon über die Gemütlichkeit.

Uj hadsereget alakit Franciaország. Ezzel a hirrel foglalkoznak most részletesen a német lapok, megemlitvén, hogy a nagy szervező Degoutte tábornok. A szervezés egészen uj alapokon történik. Külön támadó és külön védelmi hadsereget állitanak fel, ez utóbbi keretébe az egész lakosság be lenne vonva. A német lapok gúnyosan jegyzik meg, hogy hát ez a francia leszerelés.

Carneval Németországban. Ezzel szemben a Le Matin állandó cikksorozatot közöl arról a hihetetlen tobzódásról, hogy Németország hogyan ülte meg az idén Carneval ünnepét. Gyakran éjjeli három óráig is folyt egyes városokban a dáridó, irja felháborodva a Matin és ez a nemzet akarja a legyőzött szomoru sorsával Európa részvétét magára vonni. Először fizessenek, aztán mulassanak, ha marad miből! Ezt irja szószerint a Matin 1925-ben. És hozzáteszi, hogy egy német pilóta altiszt elárulta egy magasrangu francia katonatisztnek, (nevek persze hiányzanak) hogy egy német mérnök (név hiányzik), olyan gázbombát talált fel, amellyel egy óra alatt Franciaország tiz legnagyobb városát meg lehet semmisiteni. Vigyázzatok franciák! Igy fejezi be a Le Matin.

Az akadémia elfogadta a film szót. Ugylátszik, a negyven halhatatlan pálmafrakkos nem zavartatja magát a Matin vésztjósló felhördüléseitől.

től, csendesen üléseznek a nagy szótár ügyében és nemrégen elhatározták, hogy a klasszikus francia nyelvben megtürik a film szót, mint az uj prózai kor egyik követelményét. Nehéz elhatározás volt.

Maud Lotty kisorsoltatja magát. Amig a halhatatlanok eme korszakalkotó elhatározásra jutottak, egy ünnepelt párisi primadonnának az az ötlete támadt, hogy jótékonycélra kisorsoltatja magát és huszonnégy órán át a szerencsés nyerő engedelmes tulajdona lesz. Soha még szinház ugy nem volt zsufolva, mint ezen a sorsoláson. A tulfeszitett idegek lázongásának a rendőrség vetett véget.

A walesi herceg és a vak leány. Egy vak leánynyal táncolt a walesi herceg Melton Mowrayban, Soughthate kisasszonnyal. A Manchester Gwardian azt is megirja, hogy mit beszélgettek. A vak leány elmondta, hogy rádiója van a szobájában és hallotta a herceg wembley kiállitáson tartott beszédjét. A herceg jól mulatott a kisasszony ama megjegyzésén, hogy mennyi beszédet kell neki tartania. Pedig aki látta a herceg fáradt arcát filmen és fényképen, az látja, hogy milyen rettenetesen unja a ceremóniát a kis királyfi. Mulatott a kis kisasszony megjegyzésén, irja a Manchester Gwardian. Pedig inkább talán a kisasszony fénytelen szemébe nézett táncközben és azt gondolta, hogy milyen jól is lát ez a vak leány.

That is the counthy of liberty. — Automobil előállitása 11 perc alatt, vagy a Tailor-rendszer diadala. Legutóbbi amerikai tartózkodása alatt Fordot is meglátogatta a walesi herceg. A munkások tizenegy perc rekordidő alatt állitottak össze a herceg jelenlétében egy automobilt. A herceg áhitattal nézte a munka eme himnuszát, de Ford egy másik érdekes vendége, a világjáró Sven Heddin ugyanennyi idő alatt kiszámitotta, hogy abban az órában, amelyben Ford vele foglalkozott, a milliárdos vagyona hetvenezer dollárral szaporodott. Ez a munka grammofon-himnuszának egyik kellemetlen mellékzöreje, de bizonyára a detroiti autógyár Taylor szisztémájának teljes diadala. Embergépek és gépemberek másodpercnyi szabályozott üteme.

A fekete üdvözitő. New-Yorkban összejöttek a feketék, Amerika minden odujából bujtak elő és gyülést tartottak. Néger szabadság-szolgaság. Papir a felszabaditás törvénye, ellujja a néger faj, ha őrültségében megtagadja azt, amit egyik nagy vezetőiérli szentesitett. Ezrével sereglettek össze. Mac Hnire, az afrikai ortodox egyház püspöke felállt a szószékre és beszédet mondott, mely végigdübörgött az egész világon. Ezt mondotta: Festőinket, művészeinket bizzuk meg azzal, hogy alkossák meg ujból a biblia szent alakjait. Diszitsék uj képekkel a régi hitet, fessenek fekete szenteket, fekete üdvözitőt. Krisztus nem volt, nem lehetett fehér. Nem volt talán fekete, de fehér nem lehetett. Ez bizonyos. Ha visszatérne, neki is a new-yorki fekete negyedben kellene laknia. Ő is kiközösitett volna, mint mi.

Etiopiai fekete Krisztus és fekete Mária állt a szónok előtt. Szózata tizezrek szivében talált visszhangra és határozatot hoztak, szivből fakadó, áhitatos határozatot, hogy megteremtik a maguk fekete üdvözitőjét. Krisztus, a fehér üdvözitő szólalt meg a fekete négerek szivében. Amióta beköltözött a primitiv népek eszmevilágába, kormányozza a szivüket. A fehérek elhagyták, megkinozták őket és ők zugolódás nélkül eltürték, hogy végiggázoljanak rajtuk. Igazi keresztények módjára magasra tartott kereszttel türték, hogy a felszabaditott indulatok vadállatai neki ugorjanak. És mikor a nagy, demokratikus New-York fekete negyedének szégyenletes kalodájába zárták őket, összeálltak, hogy megmentsék a maguk számára az Üdvözitőt. Feketebőrüek gyermekded fehér lelke felszállt a magasba. Mélyen a fehér lélek alatt dübörgött, száguldott New-York szédületes élete. A tömegek, az egyének késsel kezükben küzdöttek a megélhetésért, harcolták a mindenki harcát mindenki ellen. Halálhörgés, átok és aranycsengés elnyomta a hit orgonája szózatát és a fehér emberek elfeledték az Üdvözitőt. Mikor az első spanyol konkvisztádorok Mexikóban partra szálltak, az ott élő benszülöttek kereszttel kezükben fogadták őket. A spanyolok véresen nyomták el a lázadást és a benszülöttek a kereszttel kezükben haltak meg hitükért. Amerika fekete ezrei most megismétlik ezt a történelmi történést. Magasba felszállt lelkük, mely az Üdvözitőt kereste, mélyen maga alatt hagyta a fehérek gyülöletét. Gyermekhitük megtalálta Krisztust, aki az ő feketéit szeretettel fogadta és ölelte keblére. Az ő véghetetlen szeretete nem ismer árnyalatot és szint, nem ismeri a fényes nappalt és a sötét éjszakát, az ő szeretete a szeretetet ismeri csak.

Anatole France meséli, hogy a kis Thaisnak egy öreg néger rabszolga sajátságos dalokat énekelt egy korcsma udvarán, a disznóól mellett. Esténként énekelgetett a gyermeknek az öreg, amikor a napi munkától és ütlegektől félig alélt volt már. A korcsmáros többször hallgatódzott és egy másik rabszolga elárulta neki, hogy ezeket a dalokat az uj vallás követői éneklik a katakombákban. Ekkor a korcsmáros véresre korbácsoltatta az öreg rabszolgát és másnap virradatkor megfeszitették. Három napig élt az öreg a kereszten és ugy mondják, mindvégig mosolygott. Az egyház nubiai szent Theodor néven ismeri.

Halló Amerika! A bevándorlási engedély megszerzéséhez minden utas a következő formulárét tartozik kitölteni:

Amerikai konzulátus

A beutazási engedély iránti kérvény a kvótába számitandó bevándorlók részére.

Eskü alatt bizonyitom, hogy nem tartozom alul-

irott egyik kategóriába sem, amelyek a bevándorlástól el vannak tiltva :

1. Idióták. 2. Hülyék. 3. Gyengeelméjüek. 4. Epileptikusok. 5. Őrültek. 6. Személyek, akiknek valaha őrültségi rohamuk volt. 7. Csökkent testi és szellemi tulajdonságokkal. 8. Idült alkoholisták. 9. Szegények. 10. Hivatásos koldusok. 11. Csavargók. 12. Tüdőbajosok. 13. Személyek, akiknek undortkeltő, veszélyes, vagy ragályos betegségük van. 14. Bünözők. 15. Polygamisták. 16. Anarchisták. 17. Törvényellenes szervezetek tagjai. 18. Prostituáltak. 19. Keritők. 20. Személyek, akik a közjótékonyság terhére lehetnek. 21. Személyek, akik már deportálva voltak. 22. Személyek, akiknek az átkelését más fizette. 23. Gyermekek kiséret nélkül. 24. A zárolt ázsiai területekről származó személyek. (Oroszország, Japán) 25. Analfabéták. 26. Személyek, akik az állampolgárságot meg nem szerezhetik.

Dacára, hogy fenti pontok alá esem, kérem a kivándorlási törvény első szakaszának a) bekezdése alapján megadható beutazási engedélyemet. Először, mert 21 éven aluli törvénytelen leszármazott gyermeke, apja, vagy anyja vagyok X amerikai honpolgárnak.

Dosztojevski regényeiből vajmi kevesen kaphattak volna fentebbi felsorolás alapján beutazási engedélyt, vajjon a törvényhozó szenátus meghallja-e egyszer a földalatti szenvedők minden törvényen áttörő örömhimnuszát ?

Az ember, mint tenyészállat. A washingtoni szenátus nyolc szótöbbséggel törvényjavaslatot fogadott el, amely elrendeli a gonosztevők nemi szaporodásának orvosi megakadályozását. Az uj törvény szerint a visszaeső bünösöket és az elmebetegeket kasztrálni fogják és ezzel lehetetlenné teszik számukra az utódok nemzését. A szenátus után a javaslat átkerült a képviselőházhoz s annak hozzájárulása esetén nyomban alkalmazásba veszik.

Ellis Island előtt messzire magaslik a Szabadságszobor. A francia nemzet ajándékozta ezt a kolosszust Amerikának és mi már földrajzkönyvek ábráin megismertük gyermekkorunkban ezt a magasztos géniuszt, amint oceánok óriási távlatai elé emeli világitóláklyáját. Előtte a tenger, mögötte égbetörtető felhőkarcolók, itt minden szétroppantja a dimenziókat. Milyen jól esett erre gyermekkorunk óta gondolni, ha éreztük az iskola zárt falait, anyagi és társadalmi helyzetünk fojtogató korlátait, az államgépezet vasöklét, milyen jó volt öntudatunk hátterében ez a földrajzkönyvi ábra. Hogy odaát, a föld tulsó felén van egy hely, ahol a Szabadság égnek emelt fáklyával áttöri a dimenziókat. ahol karámbahajszolt emberi létünk kirohanhat a minden lehetőségek végtelen mezejére. A háboru kissé elhomályositotta lelkünkben ezt a boldog viziót, de aztán ujra megindult a vérkeringés a hajójárat-erekben és ismerőseink levelei megérkeztek. Arról irtak, hogy milyen abszolut a munkalehetőség, milyen mámoritóan széditő a munkatempó, mennyire nem létezik bürokrácia, milyen naplényben fürdenek a kertvárosokban a fehér házacskák milliói és hogy minden tizedik ember autón jár. Sóváran faltunk minden vigasztaló sort naplényországból, hiszen akkor létezik gyermekemlékeink szabadság-földje, hiszen van még egy hely, ahol mocsárbaragadt életünk felemelheti standardját az áttört átkos burkokon át. Hurrá, valóság az igéret földje, vasbetonból való megragadható valóság! De az ujságok betüi fegyelmezett csatarendben vonulnak fel, hogy megcáfolják a levelek röpkebetüs, fellengős, kusza sorait. Ku-Klux-Klan, japán-törvény és a legujabb bevándorlási rendeletek. Ez a Szabadságérem másik oldala és a felhőkarcolók mintha földbenyomódnának, a dübörgő Pacific szédületes száguldása mintha nagyon meglassulna. Hogyan, hát a szabadság hazájában nem tudnak letörni egy mindenkit terrorizáló középkorian komikus és középkorian borzalmas szervezetet? Amerika az amerikaiaké, harsogja a Klan hatalmas császári varázslója a megafonba, miközben bohócruhába bujtatott gyilkosok robognak elő ezer automobilon.

Messzehangzik a megafon, egészen a szenátusig, amelynek legujabb bevándorlási rendelete már a müvészeket, tudósokat, orvosokat is a szük kvótába szoritja, betegeknek és magános nőknek meg éppen megtiltja, hogy az igéret földjére lépjenek. A japán szigetek sürünlakottak, mégis Japán már régen felfüggesztette a bevándorlási tilalmat, amerikaiak számára is. Lehetnek ezek a spártai szigoru törvények hasznosak Amerikára nézve, de a Szabadság-szobor képe egyre homályosodik lelki szemeink között. Talán a mindenből kiábrándulás alkonyába, talán nemsokára japán gránátok füstjébe vész a megcsufolt kolosszus körvonala. *(Sz. Gy.)*

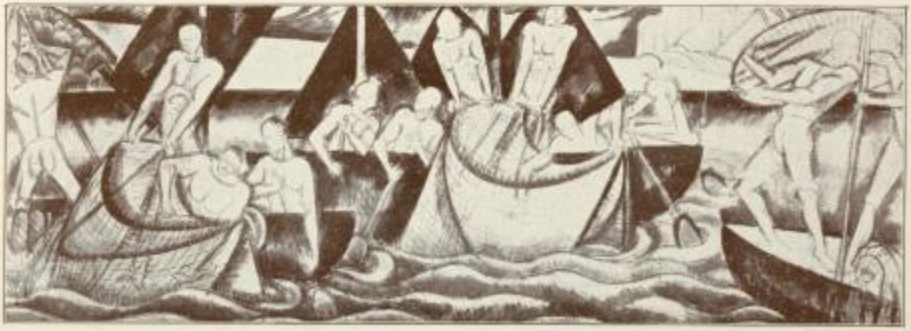
Kora — *Diana*

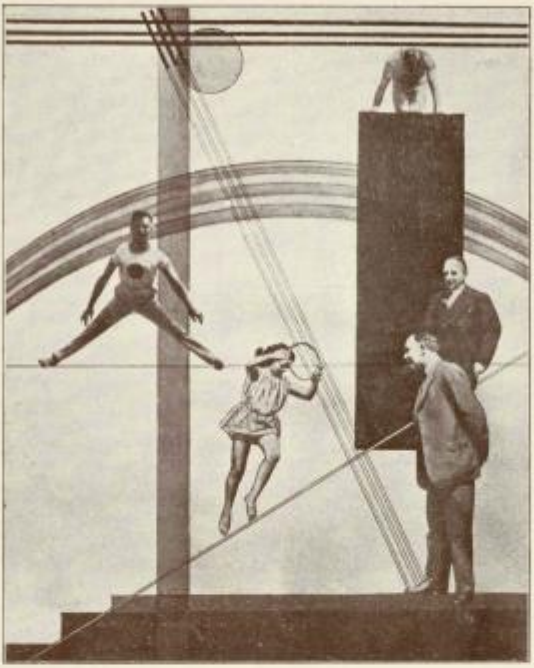
Dagmar Godovsky, a zongoraművész leánya

Arthur Schnitzler színészfia, Heinrich Schnitzler

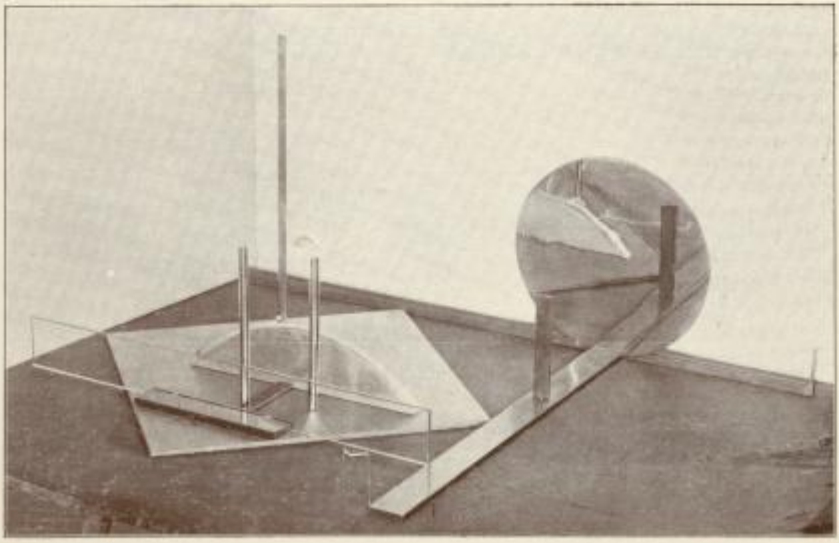

Ulitz Béla: Halászok

Moholy Nagy László
Photoplastique

Moholy Nagy
László
Fémkonstrukció

Coolidge, der grosse Kirchfürst Az amerikai sentatus elhatározta, hogy az elnök személyi és a Fehér Ház házi használatára testőrgárdát állittat fel. A gárda tagjai hat láb és azon felüli magasságu személyek lesznek. Zsoldjuk kapitányi fizetés, jelentkezhet minden amerikai állampolgár. Pomeránok előnyben. A tüzföldieket, ugylátszik nem veszik figyelembe, pedig tudvalevőleg ezek a föld legmagasabb emberpéldányai. Azaz, pardon, a patagoniaiak indiánok, tehát nem emberek.

Vád alá helyezték a világ leghatalmasabb szobrának készitőjét. Newyorkból irják: A világ legkolosszálisabb szobrászalkotása, a gizahi szfinkszet, a thébai Memnon-szobrot és a husvéti szigetek bálványait eltörpitő gigászi gránithadsereg körül, amelyet a déli konföderáció emlékének megörökitésére faragott ki a rózsaszinü Stone Mountain függőlegesen felszökő oldalán Gutzon Borglum, Amerika egyik legnagyobb szobrásza, roppant botrány tört ki. A szoborbizottság elcsapta Gutzon Borglumot, aki erre össze rombolta a modeleket. Emiatt elfogató parancsot vetettek ki ellene. Két napig tartó hajsza után a north-carolinai Greensboróban sikerült Borglumot megtalálni. Letartóztatták és 5000 dollár biztositék alá helyezték. Gutzon Borglum letette a biztositékot és nagy nyilatkozatharcot kezdett a szoborbizottság ellen. A nyilatkozatharcban a felek válogatatlan kifejezésekkel csepülték, ócsárolták egymást. Gutzon Borgium fajankóknak, művészethez nem értő, bornirt szusztereknek nevezte a bizottsági tagokat, ezek viszont zsarolással és rosszindulató, szándékos hanyagsággal vádolták a szobrászt és mára keresztülvitték, hogy az esküdtszék meghozza Gutzon Borglum ellen a vád alá helyező határozatot. Idegen vagyon rongálása, lopás és sikkasztás cimén helyezték vád alá Borglumot és a vádhatározat alapján Walker georgiai kormányzó kibocsátotta a kiadatást kérő iratokat.

A kiadatás kétségtelenül meg is fog történni és majdnem bizonyos, hogy a biróság el fogja itélni Gutzon Borlumot, mert a modelek, amelyeket szétrombolt, a szerződés szerint a szoborbizottság tulajdonai voltak, sőt ennél továbbmenőleg a szoborbizottságé volt a szerződés szerint Gutzon Borglumnak minden ötlete is. Gutzon Borglumnak azonban sok barátja van, akik pártjára állanak és akik helyeslik a modelrombolást, amelyet Borglum szerint megindokol az a körülmény, hogy tökéletlen modelek voltak és ő nem türhette, hogy elcsapása után mások ezeknek a nyomán véssék kőbe az ő eszméit. A szoborbizottság már kiküldött egy albizottságot azzal a feladattal, hogy keressenek utódot Borglum helyére, nagy kérdés azonban, hogy találnak-e valakit, aki belenyugszik abba, hogy ne a saját iniciativája, hanem Borglum tervei nyomán faragja ki a sok száz lőnyi óriási figurát. A bünpör további fejleményei elé nagy izgatottsággal néz az egész amerikai művészvilág, mert Gutzon Borglum sikeresen ugy állitotta be a a dolgot, hogy nem az ember, hanem a művészet jogairól van a botrányperben szó.

Staatsmann und Geographie. Nitti, der Italienische Staatsmann, besuchte vor kurzem Skandinavien. In Kopenhagen in Stockholm, in Krisztiania, überall wurde er sehr gefeiert. In Kristiania war er Gast der Studentenvereinigung. Bei dem Diner hielt er eine Rede, die er mit dem begeisterten Ruf schloss: „Vive la Suède!" Seine Tischdame zupfte ihn hastig am Frack, und Nitti, der natürlich sofort begriff, verbesserte schnell seinen Ruf, noch um eine Nuance begeisterter: „Vive le Daemarc!" Als seine Tischdame ihn von neuem zupfte, wurde er doch etwas bedenklich, und vorsichtig rief er zum dritten Male — das musste ja auf alle Fälle stimmen: „Vive la Scandinavie!"

Barbaren. Vor kurzem besuchte der führere Gouverneur der Mongolei, der Oberstkommandierende der Chinesischen-Nordarmee, General Shü, Paris. An dem ihm zu Ehren vom Botschafter Tschengloh veranstalteten Banquett war die ganze Pariser internationale Gesellschaft anwesend. Auf einmal nahm der General eine schmale mit Elfenbein beschlagene Guitarre zur Hand und begann vor diesen Duchessen, Komtessen, den Ambassadeurs und dem päpstlichen Nuntius die „Memoiren einer Mandoline" zu singen und viele andere Lieder seines alten, echten Kulturstammes. Man erzählt, dass diese, für einen grossen und erfolgreichen Schlachtenlenker etwas ungewöhnliche Einführung die Leute bezaubert hätte. Sicherlich dachte man und sagte man: tja, diese Barbaren!

George Grosz *Klubban*

Vélemények a Periszkópról. *„Népszava"* márc. 17. A „Periszkóp" első márciusi száma nagyon tetszetős és gondos kiállításban jelent meg, tartalma bő és változatos. Irodalmi részében a legmodernebb magyar és külföldi irók prózai irásait, verseit, esszéit közli. Szépművészeti részében a modern pikturát, grafikát és szobrászatot ismerteti, nagyon jól sikerült reprodukciókban.

„Magyarság" márc. 15. A „Periszkóp" gazdagon illusztrálva, változatos szövegü tartalommal majdnem teljes képet ad a világot ma érdeklő művészeti, világnézeti és egyéb problémákról . . . remélhető, hogy egyik legkiválóbb, legelevenebb és legérdekesebb magyar revüvé növi ki magát.

„Világ" márc. 14. Aradon Periszkóp cimmel uj folyóirat indult meg változatos és gazdag tartalommal. Néhány érdekes cikken kivül képeket is közöl, többek között Tihanyi Lajos egyik igen jó aktját.

„Az Est" márc. 18. Erdély eleven magyar irodalmi életének uj bizonyságául érdekes folyóirat első száma jelent meg most Periszkóp cimmel. Nyilván hivei is vannak és hozzátartozik a mai irodalom teljes képéhez.

„Ellenzék". A „Periszkóp" külső kiállitás tekintetében kétségkivül világvárosi nivót ad . . . El kell ismerni, hogy amit ez az első szám ad, az gonddal és magas szempontok szerint van összeállitva . . . George Grosz rajzai realitásukkal és puritán vonalvezetésükkel keltik fel a figyelmet. Igen szépek a Cézanne és Picasso-reprodukciók. Az irodalmi tartalomból Kassák Lajos Marinetti tanulmánya, Jon Vinea versei és a Periszkóp-riport emelkednek ki. Érdekes Földes Sándor „Jubileum" cimü drámai kisérlete és Szélpál Árpád novellája.

„Uj Kelet". A „Periszkóp" a szélsőbb irodalmi irányzatnak legjavát adja. Reprodukciói szépek, tiszták, eredetiek . . .

„Keleti Ujság". A „Periszkóp" a havi szemle uj tipusa akar lenni és meg kell állapitanunk, hogy valóban lenyügöz bennünket ujszerüségével. Markáns előszava nyindnyájunk célkitüzését fedi. A folyóiratnak különösen értékes része a gazdag képanyag. A „Periszkóp" kiállitása mintaszerü.

„Temesvári Hirlap". A térbeli és időbeli dimenzióknak ez az összefoglalása, a kozmikus szemlélet képezi azt a radikális uj csapást, mely merőben megkülönbözteti az uj lapot az eddig megjelentektől s ebben az egyetemes perspektivában rejlik a lap jövőjének biztositéka is.

„Aradi Közlöny". A „Periszkóp"-nak uj hangja van, uj célokért és akarásokért harcol . . . Rengeteg illusztráció, fénykép, reprodukció nyugatról, északról . . . friss művészek friss munkái . . . A kiállitása művészi, eredeti, a Sonnenfeld nyomdavállalat stilust képvisel Erdélyben a modern tipografia terén. A „Periszkóp" megjelenése esemény.

Groszmann — *Purmann és a Vezuv*

Fabrica de Impletituri si Tricotage din Arad

Aradi Kötő- és Kötőszövőgyár Részv.Társ.

Alaptőke: Lei 15.000.000·—

Sportcikkek, harisnyák, vateline, trikotáruk, berlini kendők

METALOTECHNICA

ARAD, STR. ALEXANDRI 6

TELEGRAME: CAPRUM ARAD
ABC CODE 5 TH EDITION
TELEFON No. 112

Lagermetall, Lötzinn, Kupferblech, Kupferstangen, Kupferrohre, Messingblech, Messingstangen, Messingrohre, Bleifabrikate

—

F. & S. Kugellager

—

Original Klingerit Dichtungsplatten

—

Wolfner Treibriemen

—

Spiralbohrer „Titan" u. „Titex"

—

Devoorde Kesselsteinabklopfaparate

Temesvári „Bega" Gőzmalom R.T.

TIMIŞOARA

Napi 12 waggon örlőképességü, modern berendezésü malom. Lisztjei a bel- és külföldön közismert kiváló minőségüek. A modern technika és higienia minden vivmányával fel szerel

tésztaárugyára

előállit mindennemü makkaronit, levestésztát, tarhonyát a legkitünőbb minőségben

JUNGE KUNST

HERAUSGEGEBEN VON PROFESSOR Dr. GEORG BIERMANN

Die
in Hunderttausenden verbreitete Sammlung von

Monographien über Künstler unserer Zeit

Das künstlerische Geschehen der Gegenwart vermittelt nichts eindringlicher als dieser
„Reclam der Kunst"

KLINKHARDT & BIERMANN VERLAG LEIPZIG

JUNGE KUNST

Eine Sammlung von Monographien über Künstler unserer Zeit

Jeder Band dieser längst in Hunderttausenden von Exemplaren verbreiteten Sammlung hat ein Farbiges Titelbild, 32 ganzseitige Tafeln und enthält im Textteil neben der Einführung eine Selbstbiographie des Künstlers. Format 8°. Preis in Halbleinen M. 2.—. Je 8 Bändchen als „Bibliothek der jungen Kunst" in einem Bande Halbleinen M. 16.—

1. REIHE

1. Max Pechstein von Biermann, 2. Aufl.
2. Paula Modersohn von Uphoff, 2. Aufl.
3. Bernhard Hoetger von Uphoff, 2 Aufl.
4. Autobiographische Plauderei v. Ludwig Meidner, 2 Auflage
5. Cèsar Klein von Däubler, 2. Auflage
6. Franz Heckendorf v. Kirchner
7. Rudolf Grossmann v. Hausenstein
8. Hugo Krayn von Schwarz

2. REIHE

9. Willy Jaeckel von Cohn-Viener
10. Edwin Scharff von Pfister
11. Maurice de Vlaminek v. Henry
12. Wilhelm Morgner von Frieg
13. Paul Klee von v. Wedderkop
14. Josef Eberz von Zahn
15. André Derain von Henry
16. K. Schmidt-Rottluff von Valentiner

3. REIHE

17. Heinrich Campendonk von Biermann
18. Emy Roeder von Kuhn
19. Oskar Moll von Braune
20. Maria Uhden von Graf
21. George Grosz von Wolfradt
22. Marie Laurencin von v. Wedderkop
23. Max Unold von Hausenstein
24. Erich Waske v. Kirchner

4. REIHE

25/26. Vinc. van Gogh von Hartlaub
27. Henri Rousseau von Kolle
28. Lodewijk Schelfhout von Huebner
29. Heinrich Nauen von Suermondt
30. Paul Cèzanne von v. Wedderkop
31. M. Kisling von Einstein
32. August Macke von Cohen

5. REIHE

33. Othon Coubine von Biermann
34. Christian Rohlfs von Uphoff
35. Marc Chagall von With
36. Paul Gauguin von Wiese
37. Georg Schrimpf von Graf
38. Gustaaf de Smet von Huebner
39. Wilhelm Schmid von Bauer
40. Alexander Archipenko von Wiese

6. REIHE

41. Otto Dix von Wolfradt
42. W. Kadinsky von Grohmann
43. A. H. Pellegrini von Raeber
44. Alfred Kubin von P. F. Schmidt
45. F. Karl Gotsch von Grohmann
46. Henri Matisse von Basler
47. Lyonel Feininger von Wolfradt
48. Karl Hofer von Reifenberg

Paul Kern bőrkereskedés

„KARRES“ gyártmányu talpáru, gépszij, összes bel- és külföldi bőranyag, cipészkellékek

Timişoara, Strada Dacilor 22 :: Telefon 13-30

COROESDI ERDŐÜZEM

Bükkhasáb tüzifa, fenyőrönk és bányafa jutányos árban kapható waggontételekben

Központi irodája:
Arad, Strada Gojdu No. 4

Órát és ékszert

izléses árut olcsón és jutányosan vásárolhat

Grallert I. és Fiánál

Arad, Bulevardul Regina Maria 8.
(Andrássy-tér)

Óra- és ékszerjavitás, átalakitás és készitès
Régi arany-, ezüsttárgyak és drágakövek vásárlása

ZENITH

illustrált havi folyóirat
Directur: Liubomir Mitzitch

Belgrade, Serbia, S. H. S.
36 Obilitschev Venatz 36

PUNCT

construktiv müvészi revue
Director: Scarlat Callimachi

Bureau:
Bucureşti, Str. Batiste 31

HET AVERZICHT

Internationale Kunstaktie
Directeur: F. Berckelaers en Josef Peters

Red. & Adm.:
105, Turnhoutscheaan, Antwerpen, Chaussée de Turnhut Anvers

CONTIMPORANUL

l'organe de l'avàntgare roumaine

Redactia: I. Vinea, M. Iancu, H. Maxy
Bucureşti, Str. Cobalcescu 9

SALONUL LIBERAR

Director: Al. T. Stamatiad

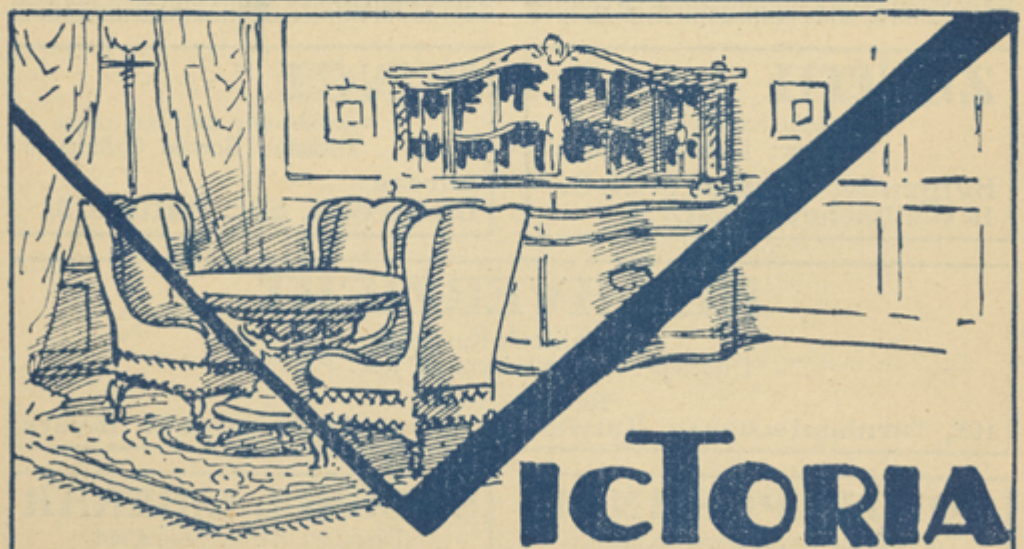
Redacţia şi Administraţia:
Arad, Strada Calvin 4, etajul 1

„Dácia"
szálloda és kávéház

Tulajdonos:
Leipnicker Andor
és
Zsédely István
ARAD

Magyar Általános Hitelbank
fiókja
Oradea-Mare::Nagyvárad

VICTORIA
FABRICA·DE·MOBILIERI
BUTORGYÁR·ARAD
STRADA JOAN CALVIN 42.

INDUSTRIA TEXTILA ARADANA
S. A.
ARADI TEXTILIPAR R. T.
ARAD

Fonóda, Szövőde, Fehéritő, Kikészitő, Festőde, Kartonnyomó

1500 munkás

GYÁRI LERAKATOK: Bucarest, Arad, Timişoara, Cluj, Braşov, Csernovitz, Craiova, Galaţi, Jassi.

NEUMAN TESTVÉREK

GŐZMALOM,

SZESZ- ÉS ÉLESZTŐGYÁR R. T.

TEMESVÁRER

BANK UND HANDELS A.G.

TIMISOARA, PIATA SF. GHEORGHE

GEGRÜNDET:

1906

AKTIENKAPITAL UND RESERVEN

89.000.000

LEI

TELEGRAMMADRESSE: „COLONIALE"